

HUOSTAANOTETTUJEN LASTEN VANHEMPIEN KOKEMUKSIA TUESTA JA TUEN TARPEISTA HUOSTAANOTTOPROSESSIN AIKANA

Kirsi Koivuluoma
Jenni Pasanen
Niina Santalahti

Opinnäytetyö
Helmikuu 2009

Hyvinvointiala

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t) KOIVULUOMA, Kirsi PASANEN, Jenni SANTALAHTI, Niina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 98	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi HUOSTAANOTETTUJEN LASTEN VANHEMPIEN KOKEMUKSIA TUESTA JA TUEN TARPEISTA HUOSTAANOTTOPROSESSIN AIKANA		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KETOLA, Tuija KÄPPI, Meeri		
Toimeksiantaja(t) Katulähetys ry:n Perhepolku –projekti, Kytölä Hanna. Sukupuu ry, Lehtinen Elina.		
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen päätehtävänä oli kartoittaa huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista huostaanotto-prosessin eri vaiheissa. Tutkimuksen kohteena olivat Keski-Suomen alueella asuvat huostaanotettujen lasten vanhemmat. Tutkimusta varten haastateltiin yhdeksää vanhempaa, jotka olivat Katulähetys ry:n ja Sukupuu ry:n joko entisiä tai nykyisiä asiakkaita. Mukaan pyydettiin sekä huostaanotettujen lasten äitejä että isiä, jotta molempien vanhempien kokemuksia tulisi esiin. Tutkimuksessamme selvitettiin lisäksi Sukupuu ry:n ja Katulähetys ry:n merkitystä vanhempien tukemisessa. Molemmat yhdistykset tarjoavat tukea vanhemmille muun muassa vertaistuen muodossa Jyväskylässä.</p> <p>Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin temahaastatteluilla. Tutkimusaineisto kerättiin kesällä 2008 ja analysoitiin teemoittelun avulla. Tutkimustuloksissa korostui se, että vanhemmat olivat saaneet huostaanotto-prosessin aikana eniten tukea lähiverkostoltaan. Myös yhdistysten tarjoama vertaistuki koettiin erittäin tärkeänä. Vanhemmat kokivat tärkeäksi kokemusten jakamisen muiden huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa. He eivät kuitenkaan kokeneet saaneensa tarpeeksi tukea huostaanotto-prosessin aikana. Vanhempien tuen tarpeet olivat hyvin yksilöllisiä. Jotta vanhempia osattaisiin tukea heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan, tämä vaatisi erityisesti sosiaalityöntekijältä enemmän tietämystä vanhempien elämäntilanteista ja sen myötä myös heidän tuen tarpeistaan. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää huostaanotettujen lasten vanhempien tukemisessa sekä uusien toimintamuotojen kehittämisessä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Vanhemmuus, huostaanotto-prosessi, vertaistuki, Katulähetys ry, Sukupuu ry		
Muut tiedot		

Date

6.2.2009

Author(s) KOIVULUOMA, Kirsi PASANEN, Jenni SANTALAHTI, Niina	Type of Publication Bachelor´s Thesis	
	Pages 98	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title PARENTS' EXPERIENCES OF SUPPORT AND NEEDED SUPPORT DURING THEIR CHILD'S CUSTODY PROCESS		
Degree Programme Degree programme in Social Care		
Tutor(s) KETOLA, Tuija KÄPPI, Meeri		
Assigned by Katulähetys ry's Perhepolku –project, Kytölä Hanna. Sukupuu ry, Lehtinen Elina.		
Abstract <p>The main objective of the research was to investigate parents' experiences of given and needed support during the particular phases of the custody process. The target group of the study was the parents who live in the Middle-Finland and whose child has been in custody. For the research nine interviews were made. The interviewed parents were members of the Sukupuu ry and Katulähetys ry. Both mothers and fathers whose child has been taken to custody were invited so that both perspectives would come up. In addition the meaning of support given by Sukupuu ry and Katulähetys ry was attempted to determine. Both of the organisations offered peer support among other things in Jyväskylä for parents whose child has been taken to custody.</p> <p>The Bachelor's Thesis was a qualitative research. The research material was collected with theme interviews. In summer 2008 the research material was collected and analysed by the aid of making themes of it. The results of the research emphasized the signification of support from the parents' loved ones during the custody process. Also the peer support offered by the organisations was experienced essential. The parents saw that it was very important to share experiences with other parents whose child had been taken to custody. Altogether they felt they haven't gotten enough support. The parents had individual needs of support. To support parents individually it would demand better orientation in the situation of the parent's lives and their need of support from the social workers. The Bachelor's Thesis can be utilized in supporting of parents whose child has been taken to custody and in developing new forms of support for them.</p>		
Keywords Parenthood, the Custody Process, peer support, Katulähetys ry, Sukupuu ry		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

JOHDANTO	3
1 HUOSTAANOTTO LASTENSUOJELUN PROSESSISSA	5
1.1 Avohuollon tukitoimet.....	8
1.2 Huostaanottoprosessi.....	9
1.3 Sijaishuolto ja jälkihuolto.....	13
2 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	14
3 PERHEET JA VANHEMMUUS SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA..	16
3.1 Perheet Suomessa	16
3.2 Vanhemmuus.....	17
3.2.1 Vanhemmuuteen vaikuttavat tekijät.....	18
3.2.2 Vanhemman vastuu kasvattajana	20
3.2.3 Vanhemmuuden lajit	22
3.2.4 Sijoituksen aikainen vanhemmuus.....	24
4 VANHEMMUUDEN MURTUMINEN JA TUKEMINEN.....	28
4.1. Perheen elämäntilanne huostaanoton tapahtuessa	28
4.2 Huostaanotto kriisinä.....	30
4.3 Vanhemmuuden tukeminen.....	32
4.3.1 Sosiaalinen tuki	33
4.3.2 Vertaistuki	36
4.3.3 Voimaannuttava ja alistava tuki ja kontrolli.....	38
4.4 Katulähetys ry ja Sukupuu ry.....	40
4.4.1 Katulähetys ry ja Perhepolku –projekti.....	40
4.4.2 Sukupuu ry.....	42
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	44
5.1 Tutkimuksen taustaa	44
5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	46
5.3 Tutkimusmenetelmä	46
5.4 Aineistonkeruu	49
5.5 Aineiston käsittely	50
5.6. Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset	52
6 VANHEMPIEN KOKEMUKSIA HUOSTAANOTTOPROSESSISTA	56
6.1 Vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista.....	56
6.1.1 Vanhempien tuen lähteet	56

6.1.2 Vanhempien tuen tarpeet.....	60
6.2 Vanhempien tiedonsaanti huostaanotosta	61
6.2.1 Tiedonsaanti huostaanotosta	61
6.2.2 Tiedonsaanti tukimuodoista	63
6.3 Vanhempien kokemuksia sosiaalitoimesta	65
6.4 Katulähetys ry ja Sukupuu ry vanhempien tukena.....	68
6.4.1 Päätymisen yhdistysten toimintaan	68
6.4.2 Vertaistuen merkitys	69
6.4.3 Vanhempien tyytyväisyys yhdistysten tukeen	71
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	73
7.1 Vanhempien saama tuki riittämätöntä	73
7.2 Vanhemmat kaipaavat tukea.....	75
7.3 Kokemukset sosiaalitoimesta negatiivisia.....	78
7.4 Oliko huostaanotto tarpeellinen?	81
7.5 Yhdistysten tuki tärkeää	83
7.6 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kehittyminen	84
7.7 Jatkotutkimusaiheet.....	86
LÄHTEET.....	88
LIITTEET.....	92
Liite 1. Suostumuskaavake	92
Liite 2. Haastattelurunko	93
KUVIOT	
KUVIO 1. Sosiaalisen tuen tasot Casselin mukaan	35
KUVIO 2. Tuki-kontrolliyhdistelmät.....	39

JOHDANTO

Suomessa oli vuonna 2007 ennätyselliset 10 000 huostaanotettua lasta. Määrä kasvaa koko ajan (Merikallio 2008, 45.) Sijoituskokemukset koskettavat siis isoa joukkoa vanhempia, lapsia ja heidän läheisiään sekä sosiaalityöntekijöitä ja sijaishuollon henkilöstöä. Lapsen menettäminen on aina vanhemmille erittäin raskasta. (Kujala 2003, 5-6.)

Olipa lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen syy mikä tahansa, niin huostaanotto aiheuttaa voimakkaan kriisin sekä lapsen että vanhemman elämässä (mts. 11). Vaikka vanhemmat ymmärtäisivätkin huostaanoton olevan lapsen edun mukainen, ei surua lapsen menettämisestä voi välttää. Vanhempien täytyisikin saada tukea heti kriisin ja menetyksen alkuvaiheessa, jotta jatkotyökentely perheen kanssa ei pitkittyisi. (Kähkönen 1996, 32-33.)

Vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus saada pitkäkestoista tukea lapsensa sijoituksen aikana oman kriisinsä läpikäymiseksi, voimavarojensa löytämiseksi ja vahvistumiseksi sekä etävanhemmuuteensa. Sijoituksen tapahduttua biologiset vanhemmat jäävät usein kuitenkin vaille huomiota ja tukea. Vanhemmat tarvitsevat ammatillista tukea ja vertaistukea eri muodoissaan. (Kujala 2003, 11).

Sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen vaatii huomion kiinnittämistä valtakunnallisesti (mts. 6). Suomessa astui 1.1.2008 voimaan uusi lastensuojelulaki (L 13.4.2007/417), jolla on pyritty vastaamaan muun muassa tähän tarpeeseen. Uudessa laissa veloitetaan laatimaan huostaanotettujen lasten vanhemmille asiakassuunnitelma, jollei sen tekemistä pidetä tarpeettomana (Räty 2008, 187). Lastensuojelun keskusliiton ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentian tekemän selvityksen (2008) mukaan uusi lasten-

suojelulaki ei kuitenkaan toteudu, koska kunnissa ei ole riittäviä resursseja työn tekemiseen (Talentia 2008).

Sosiaalitoimen antaman tuen lisäksi vanhemmuuden tukemisessa ovat tärkeitä myös epäviralliset tahot, kuten esimerkiksi järjestöt. Vanhempien on helpompi ottaa vastaan tukea tällaisilta neutraaleilta tahoilta, toisin kuin sosiaaliviranomaisilta, jotka ovat joutuneet tekemään päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. (Kujala 2003, 9.) Opinnäytetyötämme varten haastateltuja vanhempia yhdistääkin lapsen huostaanoton lisäksi myös osallistuminen järjestötoimintaan Katulähetys tai Sukupuu ry:ssä.

Opinnäytetyössämme tutkimme biologisten vanhempien kokemuksia lastensa huostaanotosta ja siihen liittyvistä tuen tarpeista. Tarkastelemme myös vanhempien kokemuksia edellä mainittujen järjestöjen tarjoamasta tuesta. Tutkimuksellamme pyrimme selvittämään vanhempien tuen tarpeita, jotta jatkossa osattaisiin kehittää tukimuotoja tarkoituksenmukaisemmiksi.

Tutkimuksemme tuo esiin ainoastaan vanhempien näkökulmaa huostaanotto-prosessista. Rajallisten resurssien vuoksi lasten ja huostaanoton tehneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ei käsitellä. Onkin tärkeää ymmärtää, että tutkimuksestamme saadut tiedot ovat vain yksi osa kokonaisuutta.

Haluamme tuoda tutkimuksellamme vanhempien ääntä kuuluviin. Mielestämme olisi tärkeää, että vanhempien tukemiseen huostaanotto-prosessin aikana kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota. Vanhempien tukeminen tulisi olla yksilölähtöistä, jotta tuki kohtaisi vanhempien tuen tarpeet. Näin mahdollistettaisiin uskoaksemme myös useammin se, että tavoite perheiden jälleenyhdistämisestä toteutuisi myös käytännössä.

1 HUOSTAANOTTO LASTENSUOJELUN PROSESSISSA

Lasten suojelusta on olemassa lastensuojelulaki, joka määrittää viranomaisten toimintaa lasten hyväksi. Laki antaa raamit sille, mitä voidaan tehdä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Kun lapsen huoltaja ei jostain syystä kykene huolehtimaan lapsestaan tai kun lapsi omalla käyttäytymisellään vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään, tarvitaan lastensuojelua. (Mahkonen 2007, 59.)

Vanha lastensuojelulaki vuodelta 1983 on tullut voimaan ensimmäinen päivä tammikuuta 1984. Se on kumottu uudella lastensuojelulla, joka tuli voimaan ensimmäinen päivä tammikuuta 2008. (L 13.4.2007/417.) Vuoden 1983 lain voimassa olon aikana on tapahtunut paljon yhteisöllisiä muutoksia lasten ja nuorten elämässä sekä heidän oirehtimisessaan. Muutoksia on tapahtunut myös perherakenteissa, vanhemmuudessa, teknologiassa, lastensuojelun ammatillisissa käytännöissä, alueellisella tasolla sekä kansainvälistymisessä. Näin ollen on ollut hyvin tärkeää uudistaa lakia nykyiseen yhteiskunnan tilaan sopivammaksi. Kun verrataan vuoden 1983 lastensuojelulakia vuoden 2007 lakiin, uudistuksissa on ollut lähinnä kyse säännösten selkeyttämisestä, ajanmukaistamisesta ja täydentämisestä. Myös huoltajan vastuun ensisijaisuutta on korostettu uudessa laissa. (Mahkonen 2007, 26 – 27, 33.)

Lastensuojelulain ensimmäisen pykälän mukaan lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeudet turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun (Antikainen 1997, 20). Tarkoituksena on myös puuttua perheen tilanteisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tällä tavoin perheitä voitaisiin tukea heidän ongelmissaan ja ehkäistä myös uusien ongelmien syntymistä. (Räty 2004, 85.)

Lastensuojelulla on kolme perustehtävää. Nämä perustehtävät ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. (Lastensuojelun käsikirja 2008a.) Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle edellä mainitut tehtävät vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua¹ (Mahkonen 2007, 59).

Lastensuojelulain mukaan (L 13.4.2007/417) lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Lastensuojelu käsitetäänkin yleisesti lasten suojeluksi. Se ei ole yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan se tulee nähdä myös muita viranomaisia ja kansalaisia koskettavana asiana. Julkisen vallan on velvollisuus puuttua perheen tilanteeseen, jos vanhemmat eivät kykene huolehtimaan kasvatustehtävästään jostain syystä. Puututtaessa perheen asioihin on noudatettava niin sanotun lievimmän riittävän toiminnan periaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että on valittava se toimenpide, jolla vähiten puututaan perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen. (Lastensuojelun käsikirja 2008a.)

Lastensuojelun kohteena voi olla koko yhteiskunta sekä sen toiminta. Tällöin lastensuojelun sisältö viittaa lapsen aseman ja oikeuksien puolustamiseen yhteiskunnassa. Kohteena voi myös olla yksittäinen lapsi, jolloin lastensuojelun sisältö viittaa yksilö- ja perhekohtaiseen sosiaalityöhön. Lain mukaan kunnan tehtävänä on toteuttaa lastensuojelua ja huolehdittava siitä, että lastensuojelua järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan kunnan tarpeen mukaan. (Antikainen 1997, 20-21.)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun

¹ Vuoden 2007 Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) käytetään yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun sijasta käsitettä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Kun tekstissä puhutaan yksilö- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta, sillä viitataan vuoden 1983 lastensuojelulakiin.

kuuluvat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. Tällöin on kyse lastensuojelutyöstä, jota tehdään lastensuojelun sosiaalityössä sen jälkeen, kun on tehty päätös lapsen tai nuoren asiakkuudesta. (Lastensuojelun käsikirja 2008a.) Jatkossa käyttäessämme työssämme sanaa lastensuojelu, tarkoitamme sillä perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua.

Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) toisen pykälän mukaan lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) säädetään. Lastensuojelu on laissa määritelty laajasti. Lain mukaan varsinaisen lastensuojelun tarvetta ehkäistään lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla, sekä ongelmien syntymistä tai pahenemista pyritään välttämään ehkäisevällä lastensuojelulla tarjoamalla apua ja tukea riittävän varhain. Ehkäisevän työn toteuttamisessa tärkeä tehtävä on neuvollalla, päivähoidolla sekä koululla. (Lastensuojelun käsikirja, 2008a).

Lähtökohtaisesti perhettä olisi tuettava ja puututtava perheen ongelmiin avohuollon tukitoimien avulla. Siinä vaiheessa kun avohuollon tukitoimet todetaan riittämättömiksi ja lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarassa, voi huostaanotto tulla kyseeseen. Lapsen huostaanotto tulee olla kuitenkin aina viimesijainen toimenpide. (Räty, 2004, 85).

Kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana, hänelle on tehtävä asiakassuunnitelma. Sitä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos asiakkuus päättyy lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen tai kysymyksessä on tilapäinen neuvonta ja ohjaus. Asiakassuunnitelmaa tulee tarkistaa aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. (L 13.4.2007/417, 30 §.)

1.1 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Tukitoimien on kuitenkin oltava lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä. Lapsen etu on aina ensisijainen, kun suunnitellaan ja toteutetaan tukitoimia. Tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä. (Lastensuojelun käsikirja 2008b.)

Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä jos kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään (mt). Lastensuojelun tukitoimien on vastattava paikallista tarvetta ja näin ollen onkin varsin vaikeaa määritellä, millaisia tukitoimia kunnalla pitäisi olla. Jokaisen perheen tarve on erilainen ja kaikki perheet eivät edes ole halukkaita kokeilemaan samoja tukitoimia. (Taskinen 1999, 12.)

Kunnalla on velvollisuus tarpeen vaatiessa järjestää avohuollon tukitoimenpiteenä perheelle erinäisiä palveluita. Näitä ovat esimerkiksi neuvottelu sosiaalityöntekijän kanssa sekä tutkimukset ja hoito kasvatus- ja perheneuvonnan toimipaikassa. Kunnan on myös tarjottava kotipalvelun työntekijöiden apua, järjestettävä päivähoitopaikka ottaen huomioon lastensuojelunäkökohdat sekä tukea lasta koulunkäynnissä ja yhteistyössä kouluviranomaisten kanssa. Lapselle ja vanhemmille on myös tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö. (Mts. 13.)

Tukitoimenpiteenä perheessä voi käydä myös perhetyöntekijä. Perhetyö toimii paitsi kontrollin välineenä, mutta sen tehtävänä on myös lapsen edun turvaaminen. Perhetyötä on vaikea määritellä, koska jokaisessa kunnassa perhetyötä toteutetaan eri tavoin. Sillä voidaan tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään, tehdä vanhemmuuden arviointia ja järjestää lapselle hänen hy-

vinvointiaan tukevaa toimintaa. Perhetyö on usein käytännön avun ja psykososiaalisen tuen yhdistelmä. (Lastensuojelun käsikirja 2008c.)

Avohuollon tukitoimenpiteet voivat olla myös taloudellista tukea. Tukea on myönnettävä lapsen harrastuksiin, mutta taloudellista tukea voidaan lastensuojelullisin perustein myöntää myös muuhunkin. Avohuollon tukitoimena lapsi voidaan myös sijoittaa kodin ulkopuolelle asumaan. Tukena tulee myös järjestää asuntoja, kustantaa loma sosiaalisin perustein sekä tukea nuorta työhön sijoittumisessa. (Taskinen 1999, 13.)

1.2 Huostaanottoprosessi

Huostaanotto on konkreettinen toimi, joka samalla rajaa vanhempien huoltajuutta ja siirtää vastuun lapsen arjen järjestämisestä kunnan sosiaalilautakunnalle (Mikkola 2004, 77). Lastensuojelutyössä huostaanotto on viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. (Lastensuojelun käsikirja 2008d.)

Huostaanottoprosessi käynnistetään, jos sille on lain mukaiset edellytykset. Kun huostaanottoa aletaan valmistella, on arvioitava lapsen kasvuolosuhteita, hänen elämäntapansa vahingollisuutta, avohuollon tukitoimien toimivuutta ja riittävyttä sekä sitä, onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. (L 13.4.2007/417, 40 §.) Jos tämän jälkeen ollaan huostaanoton kannalla, on järjestettävä neuvotteluja lapsen ja perheen läheisten kanssa. Perheen kanssa sovietaan neuvotteluun kutsuttavat henkilöt, vaikka lopullisen arvion kutsuttavista henkilöistä tekee sosiaalityöntekijä. Tarkoituksena on pyrkiä hyvään yhteis-

työhön asiantuntijoiden kanssa, jotta neuvotteluilla päästäisiin toivottuun tulokseen. (Lastensuojelun käsikirja 2008d.)

Ennen kuin lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on selvitettävä läheisten mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Jos kuitenkin päädytään sijoittamaan lapsi kodin ulkopuolelle, sijaishuoltoapaikan valinnassa on otettava huomioon lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. Tämän jälkeen tehdään asiakassuunnitelma yhteistyössä lapsen sekä hänen perheensä kanssa. (Lastensuojelun käsikirja 2008e.) Asiakassuunnitelmaan kirjattavat asiat sovitaan yhteisesti niin, että viranhaltija, lapsi sekä vanhemmat voivat sitoutua niihin. Asiakassuunnitelmaan kirjataan myös eriävät näkemykset lapsen tai perheen tarvitseman tuen tarpeesta. (Räty 2008, 183 - 184.)

Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) määritellään, miten huostaanottoa tehtäessä pitäisi toimia. 42. pykälän mukaan huostaanotossa asianosaisena olevia tulee kuulla todisteellisesti ja heille täytyy antaa mahdollisuus ilmaista mielipiteensä huostaanotosta ja sijaishuoltoapaikasta. 43. pykälän mukaan sosiaalityöntekijä valmistelee ja johtava viranhaltija tekee päätöksen huostaanotosta, jos huoltaja eikä 12 vuotta täyttänyt lapsi vastusta sitä. Päätös annetaan tiedoksi kaikille asianosaisille ja heillä on oikeus hakea siihen muutosta hallinto-oikeudelta. Tällainen huostaanotto on suostumukseen perustuva ja silloin tehdään kirjallinen päätös huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta. Jos taas huostaanotto on tahdonvastainen, joka tarkoittaa sitä että joko 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottoa, on johtavan viranhaltijan tehtävä siitä hakemus hallinto-oikeudelle. Tämä hakemus on annettava tiedoksi kaikille asianosaisille. (Lastensuojelun käsikirja 2008f.)

Huostaanotto voidaan panna heti täytäntöön muutoksenhausta huolimatta,

kun siitä on suostumukseen perustuvissa tilanteissa johtavan viranhaltijan tekemä päätös, jossa huostaanotto määrätään heti täytäntöön pantavaksi. Huostaanotto voidaan panna heti täytäntöön myös tahdonvastaisissa tilanteissa hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä. Määräyksellä hallinto-oikeus päättää lapsen olinpaikasta ja siitä, miten lapsen hoito ja kasvatusta on järjestettävä tuomioistuinkäsittelyn aikana. Huostaanotto voidaan panna täytäntöön myös hallinto-oikeuden päätöksellä huostaanotosta. Jos kyse on akuutista vaaratilanteesta, lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti jo ennen hallinto-oikeuden määräystä tai päätöstä. (Lastensuojelun käsikirja 2008g.)

Uuden lastensuojelulain myötä huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma. Tämän voi kuitenkin jättää laatimatta, jos sen laatimista voidaan pitää tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. (L 13.4.2007/417, 30 §.)

Vaikka lapsi on huostaanotettu, lapsen huolto säilyy hänen huoltajillaan. Sosiaalilautakunnalla on huostaanoton toteuttamiseksi kuitenkin oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Mahdollisuuksien mukaan lapsen huoltajien kanssa tulee neuvotella lapsen elämän tärkeistä asioista ja ratkaisuista, erityisesti koulunkäyntiin ja terveydenhuoltoon liittyvissä kysymyksissä. Lapsen ja vanhempien yhteydenpitoa on tuettava, joskin tapaamis- ja yhteydenpito-oikeus on lapsen, jota arvioidaan lapsen edun kannalta. Lapsen uskontokuntaa, nimeä tai kansalaisuutta ei saa muuttaa ilman huoltajien suostumusta. Vanhemmilla on oikeus saada tukea oman elämänsä kohentamiseksi lapsen huostaanoton aikana, erityisesti lapsen kotiuttamista silmällä pitäen. (Taskinen 1999, 55.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Päätös huostaanotosta raukeaa viimeistään silloin, kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta. Huostassapito on lopetet-

tava, kun siihen ei enää ole perusteita, mutta päätös huostaanoton lopettamisesta ei saa kuitenkaan olla lapsen edun vastaista. (Lastensuojelun käsikirja 2008h.)

Koska haastateltaviemme huostaanotot on tehty vanhan lastensuojelulain (L 3.8.1983/683) ollessa voimassa, on hyvä käsitellä niitä kohtia, jotka ovat olleet toisin haastateltaviemme huostaanottojen tapahtuessa. Vanhan lastensuojelulain pykälän 11 mukaan lapselle on tehtävä huoltosuunnitelma, jota ei määritellä niin tarkasti kuin uudessa laissa. Lapsen vanhemmalle huoltosuunnitelmaa sen sijaan ei tarvinnut tehdä. Vanhan lain 17. pykälän mukaan vanhemman tai 15- vuotta täyttäneen lapsen vastustaessa huostaanottoa, päätös piti alistaa lääninoikeuden vahvistettavaksi. (L 3.8.1983/683.)

Huostaanottoprosessin laatukriteereitä on kolme. Ensimmäinen niistä on lapsen etu, joka tarkoittaa sitä, että toimenpiteiden tulee sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä edistää lapsen kehitystä ja poistaa sen esteitä. Toinen kriteeri on laillisuus, jonka tarkoitus on se, että huostaanoton, sen valmistelun ja lopettamisen tulee noudattaa lastensuojelulain säädöksiä. Asianosaisia on informoitava ja mahdollisuuksien mukaan toimenpiteet tulisi tehdä yhteisymmärryksessä. Laillisuuteen liittyy myös se, että prosessin on tapahduttava lainmukaisissa aikarajoissa. (Taskinen 1999, 16.) Kolmas on subjektiivisen kokemuksen kriteeri, jolla arvioidaan sitä, pitävätkö lapsi, hänen lähiverkostonsa ja työntekijät huostaanottoa onnistuneena (Laaksonen 2004, 260).

1.3 Sijaishuolto ja jälkihuolto

Sijaishuolto käsittää sekä huostaanotetun että kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämisen kodin ulkopuolella (Räty 2008, 293).

Huostaanottopäätöstä tehtäessä, päätetään samalla myös sijaishuoltoon sijoittamisesta. Sijoituspaikasta on mahdollista valittaa. Sijaishuoltoa voidaan järjestää sijaisperheessä, perhekodissa, lastenkodissa, koulukodissa tai muussa laitoksessa. (Taskinen 1999, 44.)

Sen jälkeen kun sijaishuolto päättyy, on sosiaalitoimen aina järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto. Sen avulla tuetaan lasta tai nuorta, hänen vanhempiaan tai huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa lapsi on. Jälkihuolto päättyy viimeistään nuoren täytettyä 21 vuotta ja sen tavoitteena on varmistaa lapselle riittävä tuki myönteisen kehityksen jatkamiseksi, varmistaa vanhemmille tarvittavan tuen mahdollisuus sekä antaa työntekijälle mahdollisuuden tukea ja valvoa lapsen tilannetta. (Mts. 54.)

2 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Tutkimuksia huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksista ja tarpeesta saada tukea on tehty aiemminkin. Tutkimukset ovat tehty pääosin 2000-luvun puolella, joten ne ovat hyvin tuoreita. Biologisten vanhempien ääntä on tuotu esiin muun muassa Verkan ja Poutasen opinnäytetyössä "Lastensuojelun lähityöntekijä on kuin lottovoitto" ja Rautakorven pro gradu -tutkielmassa "Äiti ja lapsen huostaanotto – Äitien kokemuksia lapsen huostaanotto-prosessista ja äitiydestä huostaanoton jälkeen".

Verkan ja Poutasen (2007) opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta. Tämä tehtiin tarkastelemalla vanhempien kokemuksia tuen saannista ja sen tarpeesta. Heidän opinnäytetyönsä liittyy Lahden kaupungin lastensuojelun lähityöntekijä -hankkeeseen, jossa lähityöntekijä työskentelee sosiaalityöntekijän työparina. (Poutanen & Verkka 2007, 2.)

Tutkimuksen keskeisinä tuloksina ilmeni, että huostaanotettujen lasten vanhemmilla on selkeä sosiaalisen tuen tarve ja he kokivat tarvitsevansa tukea huostaanotosta selviytymiseen. Vanhemmat kokivat lisäksi sosiaalityöntekijältä saadun tuen riittämättömäksi. Varsinaiseksi tueksi vanhemmat mielsivät lähityöntekijän kanssa työskentelyn, joka voidaan vanhempien kokemusten perusteella määritellä emotionaaliseksi tueksi. Poutasen ja Verkan (2007) tutkimuksessa emotionaalinen tuki näyttäytyi aitona välittämisenä, kannustamisena ja henkisenä tukena. (Mts. 2.)

Vastaavanlaisiin tutkimustuloksiin on päädytty myös Sonja Rautakorven (2007) pro gradu –tutkielmassa . Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia huostaanotettujen lasten äitien kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta sekä huostaanotto- ja sijaishuoltoprosessista. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaista tukea äidit ovat saaneet ja kaipaavat lapsen huostaanoton jälkeen ja millaisena äidit kokevat oman äitiytensä lapsen huostaanoton jälkeen. (Rautakorpi 2007, 29.)

Merkittävämmäksi tutkimustuloksi Rautakorpi nostaa tuen ilmeisen puuttumisen huostaanottovaiheessa ja sen jälkeen. Lapsen huostaanoton jälkeen äiti jää yhä kamppailemaan omien vaikeuksien keskelle ja yksin selviämään huostaanoton tuomasta tuskasta. Rautakorven haastattelemat äidit kuvailivat voimavarojen olleen tuossa vaiheessa niin vähissä, että itsenäinen ja aktiivinen avun hakeminen, huostaanoton aiheuttamasta surusta ja tuskasta selviämiseksi, oli mahdottomuus. Vaikka äidillä olisikin ollut voimia ja halua etsiä apua kriisin läpikäymiseen, ei apua ollut saatavilla. (Mts. 93.)

Rautakorven haastattelemat äidit eivät osanneet sanoa, millaista tukea ja kelta he olisivat sitä kaivanneet. Yleisin kokemus kuitenkin oli, että he olisivat halunneet ja kaivanneet jonkinlaista tukea. Tutkimuksen mukaan suurin osa äideistä oli sitä mieltä, että avunantajan olisi hyvä olla joku ulkopuolinen, ei huostaanoton toteuttanut sosiaalityöntekijä. Äidit mainitsivat myös vertaistuen olleen heille tärkeä tukimuoto. (Mts. 93.)

3 PERHEET JA VANHEMMUUS SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

Perhe ja vanhemmuus kulkevat hyvin pitkälti käsi kädessä. Suomen virallisten tilastojen tuottaja Tilastokeskus määrittelee perheen seuraavasti: "Perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat henkilöt ja heidän lapsensa, isä tai äiti lapsineen sekä avio- tai avopuolisot, joilla ei ole lapsia." Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2007 lopussa 1 438 000 perhettä ja perheisiin kuului 76 prosenttia koko väestöstä. Lapsiperheitä, eli perheessä on alle 18-vuotiaita lapsia, oli 588 000 ja niihin kuuluu 42 prosenttia väestöstä. (Tilastokeskus 2008.)

3.1 Perheet Suomessa

Äidin, isän ja lasten muodostama ydinperhe on Suomen tilastoissa perinteisin malli perheestä. Toiset pitävät sitä myös luonnollisimpana perhemuotona. Ydinperhe on kuitenkin varsin tuore tulokas, sillä vielä viime vuosisadan alussa varsinkin maaseutuymppäristössä perheeseen on kaikkialla maailmassa kuulunut myös isovanhempia ja vanhempien naimattomia sisaruksia. (Lindgren & Ritamies 1994, 130-131.)

Perhemuodot ovat moninaistuneet ja erilaiset vaihtoehdot normalisoituneet viime vuosikymmeninä. Ydinperhe käsityksen rinnalle on tullut vähitellen uusia perhemuoto nimikkeitä. Näitä on esimerkiksi moninaiset uusperheet, yksinhuoltajaperheet, adoptioperheet ja sateenkaariperheet. (Paajanen 2007, 23.)

Tutkimuksia lasten hyvinvoinnin eroista eri perhemuotojen välillä on tehty kansainvälisesti paljon. Mitään tilastollisesti merkittäviä eroja eri perhetyy-
peissä elävillä ei ole kuitenkaan löytynyt. Litsilän (2001) tekemän Pro gradu
tutkielman ”Nuorten ihmissuhteet ja hyvinvointi” mukaan uusperheiden
nuorten todettiin käyttävän alkoholia ydinperheiden nuoria enemmän. Silti
perhetyyppiä enemmän lasten kehitykseen ja hyvinvointiin vaikuttavat pi-
kemminkin pitkäkestoiset sosiaaliset ja taloudelliset haitat, perhesuhteiden
huono laatu, äidin masentuneisuus sekä perheen taloudellinen tilanne ja elin-
olot. (Rönkä, Viheräkoski, Litsilä & Poikkeus 2002, 62 – 63.) Monet tutkimuk-
set esittävät myös, että perherakenteen muutokset eivät sinällään vaikuta las-
ten hyvinvointiin. Merkittävää sen sijaan on se, miten vanhemmat suhtautu-
vat perheessään tapahtuviin muutoksiin, sillä sen on huomattu vaikuttavan
myös lasten mukautumiseen. (Hokkanen 2002, 119.)

Perhemallista riippumatta jokaisessa perheessä tarvitaan yhteisiä pelisääntöjä,
sopimuksia, yhteistyötä ja vastuun jakamista. Hyvässä perheessä taloudelli-
nen perusturva on taattu, perheen jäsenten yksilölliset tarpeet otetaan huomi-
oon ja vanhemmat toimivat toinen toistaan tukien. Aikuisilla ja lapsilla tulee
olla perheessä omat roolinsa ja heidän välillään on oltava selkeä sukupolviero.
Jokaiseen perheeseen kuuluu myös riitoja ja välienselvittelyjä, mutta ne tulee
myös sopia. On erittäin tärkeää, että lapset kokevat tulevansa hyväksytyiksi
lapsina. (Mahkonen 2007, 119.)

3.2 Vanhemmuus

Vanhemmuus on elämänpitäinen rooli. Se on aina vuorovaikutteista ja syntyy
ja kehittyy suhteessa lapseen. Jokainen lapsi – vanhempi – suhde on ainutlaa-
tuinen ja hyvin tunnepitoinen asia. Vanhemmuuteen sisältyy paljon tunteita,

aina hyvästä olostä syyllisyyteen ja pettymyksiin. Jokainen vanhempi haluaisi olla paras mahdollinen isä tai äiti omille lapsilleen. (Rautiainen 2001, 3, 7 – 8.) Vanhemmuus ei lopu, vaikka lapsi olisikin poissa arkipäivästä (Kujala 2003, 18).

Psykologinen valmistautuminen vanhemmuuteen ja sen rooleihin alkaa raskauden aikana. Vanhemmuuden rooleiksi on määritelty huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. Samalla vanhemmuuden rooliin kuuluu itsensä kehittäminen vanhempana ja ihmisenä. Vanhemmat ovat perheen aikuisia, jotka ovat vastuussa perheenjäsenten hyvinvoinnista. (Rautiainen 2001, 7, 45 – 49.)

Lapsen suotuisalle kehitykselle on välttämätöntä kokea vastuullista vanhemmuutta. Vanhempien lisäksi myös yhteiskunnalla on vastuu kasvatuksesta. Vanhemmuuden ja kasvatuksen tukemiseen yhteiskuntaa velvoittavat muun muassa Suomen perustuslaki, Lastensuojelulaki sekä Kansainväliset sopimukset: YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus. Lapsen elämässä toimii vanhempien lisäksi paljon aikuisia, jotka ovat tavalla tai toisella osallisia lapsen kehityksessä. Näitä aikuisia lapsi kohtaa esimerkiksi päivähoitossa, koulussa ja harrastuksissa. (Mts. 3.)

3.2.1 Vanhemmuuteen vaikuttavat tekijät

Vanhemmuuteen vaikuttavat monet eri tekijät. Varhaisimmat vaikutteet saadaan lapsena koetusta vanhemmuudesta. Oma lapsuus, lapsuuden perhe ja kasvuympäristö vaikuttavat osaltaan siihen, minkälaisia vanhempia itse kustakin tulee. Koko ihmisen oma kehityshistoria muovaa yksilön persoonallisuutta ja psyykkistä hyvinvointia, jotka taas heijastuvat vanhempana toimimiseen ja vanhemmuuteen. (Mts. 3 – 7.)

Vanhemmuus syntyy varsinaisesti oman lapsen kautta ja vuorovaikutuksessa tämän kanssa, vaikka siihen vaikuttaa aina myös vanhemman omat elämäkokemukset (mts. 3 – 7). Nykyhetken ja nykyisen elämäntilanteen on kuitenkin todettu olevan menneisiin kokemuksiin verrattuna määräävämpiä tekijöitä vanhemmuuden ja lapsen kasvatuksen kannalta. Ympäristöltä saatu sosiaalinen tuki ja sosiaalinen verkosto ovat myös tärkeitä tekijöitä vanhemmuuden muovautumisessa. Sosiaalinen tuki ei välttämättä vaikuta suoraan vanhemmuuteen vaan ensisijaisesti vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin, tämän voimavaroihin, ja tätä kautta vanhemmuuden laatuun. (Kähkönen 1996, 13.)

Työhön liittyvät tekijät, perhetilanne ja aviosuhteen laatu, sekä lapsen luonteenpiirteet vaikuttavat osaltaan myös vanhemmuuteen. Työssä, tai muuten tietyissä elämäntilanteissa koettu stressi voi heikentää psyykkistä hyvinvointia ja näin ollen vanhemmuuden laatua ja sisältöä. Perherakenteen muutokset, avio-ongelmat ja -erot luovat vanhemprien henkiselle jaksamiselle haasteita, jotka luonnollisesti vaikuttavat vanhemmuuden luonteeseen. Myös lapsen luonteenpiirteillä, niiden vaativuudella, on vaikutuksensa. Lisäksi taloudellinen tilanne ja elinympäristö asumiseen liittyvine tekijöineen voivat vaikuttaa vanhemmuuteen. (Mts. 10 – 14.)

Psyykinen hyvinvointi vaikuttaa siis vanhemmuuden laatuun ja sisältöön. Vanhemmuutta arvioitaessa on otettava kuitenkin huomioon myös sosiaalinen konteksti. Ekologisesta näkökulmasta katsottuna vanhemmuuteen käsitetään vaikuttavan niin sisäiset kuin ulkoisetkin tekijät. Tästä perspektiivistä katsottuna vanhemman kyky toimia vanhempana ei ole riippuvainen vain tämän persoonallisista ominaisuuksista, vaan yhtäläillä ympäristöstä, sen tarjoamasta tuesta, mahdollisuuksista ja yhteiskunnassa vallitsevasta kulttuurista. (Kähkönen 1996, 13.) Vanhemprien välisillä suhteilla, sosioekonomisella

asemalla, käsityksillä ja asenteilla on osuutensa vanhemmuuden muovautumisessa (Valkonen 1995, 4).

3.2.2 Vanhemman vastuu kasvattajana

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (L 8.4.1983/361) sisältää muun muassa lapsen huoltoon liittyvät huoltajien velvollisuudet ja tehtävät. Erityisesti lastensuojelutyössä ja vanhemmuuden arvioinnissa on tärkeää, että lapsen huoltoa koskevista asioista on olemassa tietyt kriteerit. Niiden avulla varmistetaan, että lapsi saa huoltajiltaan riittävän hyvää huolenpitoa.

”Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) säädetään.”
(L 13.4.2007/417/1§.)

Seuraavassa esittelemme lastensuojelun asiantuntijaryhmän suosituksia kasvattajan yleisiksi periaatteiksi. Ne pohjaavat edellä mainittuun lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983). Näiden periaatteiden mukainen hoito ja kasvatustapa on ensisijaisesti huoltajien eli vanhempien vastuulla, mutta mahdollisen sijoituksen myötä ammattikasvattajilla.

Hyvä hoito ja kasvatustapa. Vanhemman tulee turvata lapsen perushoito, eli lapsella on oltava ruokaa ja vaatteita, lapsi pidetään puhtaana, ja tälle taataan riittävä lepo. Hyvä kasvatustapa on ohjaavaa ja lapsen tarpeet huomioon ottavaa. Lapsi tarvitsee myös yhdessäoloa ja yhdessä tekemistä. Vanhemman tulee välittää lapselle arvoja ja taitoja, sekä mahdollistaa lapsen oppimisen tunteiden ja mielipiteiden ilmaisuun. (Taskinen 1999, 14.)

län ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito. Lapsella on oma tahto jota tulee kunnioittaa, mutta hän tarvitsee kuitenkin aikuisen valvontaa ja tämän asettamia selkeitä, johdonmukaisia rajoja. Lapsen tulee saada olla lapsi, eikä missään tapauksessa joutua kantamaan aikuiselle kuuluvaa vastuuta. Vanhempien tulee asettaa lapselle riittävät säännöt esimerkiksi käytöstopojen, kotiintuloaikojen ja koulunkäynnin suhteen. (Mts. 14.)

Turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö. Lapsella tulee olla mahdollisuus pysyviin ihmissuhteisiin. Hänen tulee voida kasvaa ilman pelkoa ja altistumista rikolliseen tai muuten lasta vahingoittavaan elämäntapaan. Vanhempien tulee olla riittävän yksimielisiä kasvatuseriaatteissaan ja heidän on pystyttävä ratkomaan ristiriitansa väkivallatta. Lapsen tulee saada tutustua lähiympäristöön ja hankkia tietoa erilaisista elämän ilmiöistä. (Mts. 14.)

Lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Vanhempien tulee huolehtia lapsen oppivelvollisuuden toteutumisesta. Koulutusvaihtoehtoja valitessa lapsen toivomukset ja mielipiteet tulee huomioida, sillä oppimiseen tarvitaan omaa halua ja innostusta. (Mts. 15.)

Ymmärtämyksen, turvan ja hellyyden antaminen. Jokaiselle on tärkeää että hänestä pidetään ja että häntä ymmärretään. Lapsi tarvitsee ihmisiä joiden kanssa tutkia turvallisesti tunteitaan, kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Näin hänestä voi kasvaa aikuinen joka välittää muista, tietää kuka on ja mihin kuuluu. (Mts. 15.)

Ruumiillinen koskemattomuus. Lapsella on oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen. Kuritus ja mielivaltaisen henkinen alistaminen on kiellettyä. Ne vaikeuttavat lapsen kykyä oppia virheistään, etsiä myönteisiä ratkaisukeinoja ongelmiin ja kohdata omat vihantunteensa. (Mts. 15.)

Mahdollisuus itsenäistymiseen. Lapsi tarvitsee ikänsä ja kehityksensä mukaista vastuuta, joka valmentaa häntä itsenäiseen elämään. Vastuuta tulee antaa muun muassa rahankäyttöön, koulutehtävien hoitamiseen ja kotitöihin. Vanhempien tulee kuitenkin seurata, että lapsi suoriutuu vastuustaan ja antaa hänelle tarvittaessa tukea. (Mts. 15.)

3.2.3 Vanhemmuuden lajit

Opinnäytetyömme kannalta on olennaista tarkastella vanhemmuutta eri näkökulmista. Käsittelemme niistä kolmea keskeisintä; biologista, sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta. Näkökulmat eroavat toisistaan, mutta ne eivät välttämättä sulje toisiaan pois.

Biologinen vanhemmuus tarkoittaa sitä, että henkilö on joko siittänyt tai synnyttänyt lapsen, eli suhde lapseen on geneettinen. Huostaanotettujen lasten vanhemmista puhutaan monesti lasten biologisina vanhempina. Termiä kohtaan on kuitenkin esitetty paljon kritiikkiä. Biologinen vanhemmuus on helposti ymmärrettävä ja yksiselitteinen termi, mutta se antaa kuitenkin hyvin yksipuolisen kuvan sijoitettujen lasten vanhempien vanhemmuuden luonteesta. Perinteisesti biologinen vanhempi edustaa lapselleen myös psykologista ja sosiaalista vanhempaa. Kujalan (2003, 14) teoksessa sijoitettujen lasten biologisia vanhempia kutsutaan etävanhemmiksi.

Sosiaalinen vanhemmuus on käytännön vanhemmuutta, huolehtimista jokapäiväisistä arjen tehtävistä. Siihen kuuluu muun muassa hoiva ja huolenpito. Ritala-Koskisen (2001) mukaan sosiaalinen vanhemmuus ei rakennu kuitenkaan ainoastaan siten, että lapsi vastaanottaa hoivaa, vaan kyse on lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutussuhteesta. Esimerkiksi uusperheen lapsi ei aina hyväksy uutta äiti- tai isäpuoltaan ja tämän huolenpitoa. Silloin niin

sosiaalinen kuin psykologinenkin vanhemmuus jää toteutumatta. Sosiaalista vanhemmuutta pidetäänkin psykologisen vanhemmuuden toteutumisen eh-
tona ja niitä onkin usein vaikea erottaa toisistaan. (Ritala-Koskinen 2001, 58 –
60.)

Psykologisen vanhemmuus perustuu ajatukseen, että vanhemmuudessa on
kyse enemmästä kuin biologisesta tai sosiaalisesta vanhemmuudesta. Psyko-
loginen vanhemmuus määritellään lapsen ja vanhemman välisen kiintymyk-
sen, psykologisen tunnesuhteen kautta. Psykologinen vanhemmuus on käsit-
teenä laaja ja kiistelty. Se onkin jakautunut kahteen eri koulukuntaan: *tarve-*
koulukuntaan ja *suhdekoulukuntaan*. (Valkonen 1995, 2 – 3.)

Tarvekoulukunnan mukaan psykologinen vanhempi on se, joka huolehtii lap-
sen tarpeista ja tämän eloonjäämisestä. Mikäli vanhempi laiminlyö hoitovas-
tuunsa ja lapsen ja vanhemman tunneside on heikko, voi psykologinen van-
hemmuus siirtyä henkilöltä toiselle. Näin voi olla esimerkiksi huostaanottoti-
lanteessa. Psykologisen vanhemmuuden ei katsota olevan sidoksissa biologi-
seen vanhemmuuteen, vaan psykologinen vanhempi voi olla kuka tahansa
lapsesta päivittäin huolehtiva aikuinen. (Mts. 4 – 8.)

Suhdekoulukunnan näkemys korostaa ensimmäisen, varhaislapsuudessa lasta
hoitaneen aikuisen merkitystä lapsen identiteetti-kehitykselle. Vanhemmasta
tulee samaistumisen kautta lapsen psykologinen vanhempi ja hän myös säi-
lyttämään tämän aseman, vaikka lapsi otettaisiin esimerkiksi huostaan. Psy-
kologinen vanhemmuus ei ole siis enää vaihdettavissa. Tulevat aikuissuhteet
lapsen elämässä ovat vain joko psykologista vanhempaa tukevia tai täydentä-
viä. (Mts. 1 – 11.)

Näiden kahden koulukunnan ei kuitenkaan tarvitse sulkea toisiaan pois.

Kumpikaan suuntaus ei edusta perimmäistä totuutta, kumpikaan ei ole oikea

eikä väärä. Molemmista löytyy perustaa riippuen siitä, mihin tarkoitukseen eri koulukuntien väittämiä käytetään arvioitaessa yksittäisen lapsen suhdetta vanhempiinsa. (Mts. 14.)

3.2.4 Sijoituksen aikainen vanhemmuus

Etävanhemmuus kuvastaa biologisten vanhempien vanhemmuutta lapsen sijoituksen jälkeen. Lapsen sijoituksen myötä lapsen kasvatus ja arkihuoltoisuus siirtyy sijaishuoltajille. Tämän jälkeen lapsi kokee vanhemmuutta sekä sijaisvanhempien taholta, että etävanhemmiltaan, eli biologisilta vanhemmiltaan. Ihannetilanteessa sekä sijaisvanhemmat, että etävanhemmat toimisivat yhteistyössä lapsen edun hyväksi. Tällöin voitaisiin puhua jaetusta vanhemmuudesta.

Etävanhemmuus merkitsee sitä, että he ovat edelleen lapsensa vanhempia, mutta vanhemmuus ei toteudu kaikilta osiltaan jokapäiväisesti, eikä niin laajasti kuin lapsen kanssa asuessa. Etävanhemman tulisi olla mahdollisimman paljon osallisena lapsensa elämässä. Monesti sijoitettujen lasten vanhempien vanhemmuuskokemuksiin kuuluu kuitenkin osallisuuden puute. Vanhemmat eivät koe olevansa riittävästi osallisena lapsensa elämässä. (Kujala 2003, 14, 17.)

Käsitykset biologisten vanhempien osallisuuden merkityksestä lapsen kehitykselle sijoituksen jälkeen ovat vaihdelleet aikojen kuluessa. Nykyään vallalla olevan näkemyksen mukaan vanhemmuudella on hyvin ratkaiseva merkitys lapsen identiteetin kehittymisen kannalta. Ero vanhemmista voi johtaa siihen, että lapselle muodostuu epävarma identiteetti. Vielä viitisentoista vuotta sitten ajateltiin, että voidakseen kiintyä sijaisvanhempiinsa, lapsen tulisi irtautua siteistään biologisiin vanhempiinsa. Molempien käsitysten juuret

ovat psykoanalyttisissa ja kehityspsykologisissa teorioissa, mutta ne päätyvät kuitenkin eri johtopäätöksiin. (Mts. 55 – 59.)

Lapsipsykologiassa on tultu siihen käsitykseen, että lapsen kannalta on tärkeää säilyttää mahdollisimman hyvä yhteys biologisiin vanhempiin. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (L 8.4.1983/361) määrittelee osaksi lapsen etua sen, että lapselle tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja tämän vanhemman välillä. (Kujala 2003, 17.)

Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan tavallisimmin vanhemmuuden tasa-
puolista toteutumista molempien vanhempien, isän ja äidin välillä. Jaetun vanhemmuuden – käsitettä voidaan käyttää kuvaamaan myös vanhempien tehtävien jakoa. (Valkonen 1995, 100 - 103.) Esimerkiksi uusperheissä lapsella saattaa olla useita vanhempia, joiden roolit ja tehtävät lapsen kasvatuksessa eroavat toisistaan.

Opinnäytetyössämme käytämme jaetun vanhemmuuden käsitettä kuvaamaan huostaanotettujen lasten sijaisvanhempien ja etävanhempien kesken jaettua vanhemmuutta. Sijaishuollon näkemyksen mukaan sijaisvanhempien tulisi täydentää ja tukea etävanhempien vanhemmuutta, ei korvata alkuperäisiä vanhempia. (Mts. 103 – 105.) Sijaisvanhempien rooliin voidaan katsoa kuuluvan arkielämän sujumisesta huolehtiminen, eli sosiaalinen vanhemmuus, mutta lapsen omat vanhemmat voivat olla lapselle emotionaalisesti tärkeät aikuiset, psykologiset vanhemmat. Tämän näkemyksen mukaan sijaisvanhemmuus onkin etävanhemmuutta täydentävää, ei sitä korvaavaa. (Kujala 2003, 46 – 47.)

Jaetun vanhemmuuden onnistuminen edellyttää, että etävanhemmat hyväksyvät lapsensa sijoituksen. Lapsen ja vanhemman yhteyden tulee myös säilyä, eikä etävanhempaa tule jättää ulkopuoliseksi lasta koskevissa asioissa.

Lapsen sopeutumiseen sijoitukseen vaikuttaa myös se, miten erokriisistä huolehtiminen tapahtuu, ja säästetäänkö lapsi aikuisten välisiltä ristiriidoilta.

Lapsen tulee saada varmistua, etteivät vanhemmat ole hylänneet häntä ja että hänellä on lupa kiintyä sijaisvanhempiansa. (Kujala 2003, 17 – 18.)

Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoimintaa vetänyt sosiaalityöntekijä Virpi Kujala toteaa teoksessaan ”Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet” (2003) että sijoitettujen lasten vanhempien vanhemmuus jää tuen puutteen vuoksi kapea-alaisemmaksi kuin mitä lapsen etu edellyttäisi. Kujala uskoo, että etävanhempien vanhemmuuden tukeminen vähentäisi niin sosiaalityöntekijöiden, kuin sijaisvanhempien työn kuormittavuutta, sekä edesauttaisi perheen jälleenyhdistämistä. (Kujala 2003, 6.)

Sijaisvanhemmuudella on Suomessa pitkät perinteet. Isovanhemmat, sukulaiset ja muut yksityisperheet ovat hoitaneet orpoja ja vanhempien hylkäämiä lapsia jo kauan ennen lastensuojelun lainsäädäntöjä. (Mikkola & Helminen 1994, 210.) Tänä päivänä sijaisvanhemmuus on ammatillistunut ja sitä toteutetaan sijaisperheissä ja perheenomaisissa sijaishuoltopaikoissa.

Sijaisperheissä sijaisvanhemmat tarjoavat huostaanotetuille lapsille hoitoa ja kasvatusta omassa kodissaan. Ennen sijoitusta tulee huomioida muun muassa sijaisperheen rakenne ja perheen keskinäiset vuorovaikutussuhteet, sijaisvanhempien kasvatuskyyky sekä perheen aiempi elämänhistoria. Sijaisperheen tulee myös vastata sijoitettavan lapsen tarpeita. (Mts. 51.)

Sijaisvanhempien motiivit ottaa sijaislapsi huollettavakseen vaihtelevat. Motiiveilla on kuitenkin selkeä yhteys sijaishoidon onnistumisessa. Hoidon onnistumista tukevat sosiaaliset motiivit, eli sijaisvanhempien halu auttaa ja tarjota lapselle hyvä ja turvallinen kasvuympäristö. Sijoituksen epäonnistumi-

seen ovat yhteydessä yksityiset motiivit, kuten taloudelliset motiivit, halu hoivata lasta, tai korvata jo kotoa lähteneet lapset. (Mts. 52 – 57.)

Sijaishuoltoa laitoshoidon tarjoavat lastensuojelulaitokset, joita ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit sekä muut näihin rinnastettavat laitokset. Laitoksissa lapsen kasvattajina toimivat ammattiohjaajat. Lapselle nimitetään usein esimerkiksi omaohjaaja, omahoitaja tai oma- aikuinen, joka toimii lapsen kokonaistilanteen asiantuntijana ja päättää monesti lapsen arkeen liittyviä asioista. Hän ei ole kuitenkaan lapselle sijaisvanhempi, vaan sosiaalialan ammattilainen ja kasvattaja. (Pösö 1995, 81, 84-86.)

4 VANHEMMUUDEN MURTUMINEN JA TUKEMINEN

Vanhemmuuden murtumisella tarkoitetaan sellaista tuhoavaa käyttäytymistä ja hoivan epäonnistumista, joka johtaa lapsen hoidon laiminlyöntiin, hylkäykseen tai pahoinpitelyyn. Vanhemmuuden murtumisessa olennaista on vanhemman sekä ulkoisten että sisäisten voimavarojen liika kuormittuminen. (Kähkönen 1994, 8.) Huostaanoton taustalla onkin usein pitkä kehityskulku, jossa vanhemmat ovat joutuneet syviin, mahdollisesti useita elämänseläyksiä koskettaviin vaikeuksiin. Tämän vuoksi vanhemman voimavarat ovat lapsen sijoitushetkellä todella vähissä. (Kujala 2003, 15.)

On sekä vanhemman että lapsen etu, että vanhempia tuetaan tässä vaikeassa elämäntilanteessa. Voimakkaassa akuutissa kriisissä ollessaan vanhempien tulisi saada välitöntä kriisiapua joko ryhmässä tai yksilöllisesti. Vanhemmat tarvitsevat tukea menetyksestä aiheutuneen kriisin läpikäymiseen, oman elämäntilanteensa järjestämiseen ja selvittelyyn sekä etävanhempana olemiseen. (Mts. 16 - 17.)

4.1. Perheen elämäntilanne huostaanoton tapahtuessa

Vanhemmuuden murtumisen ja huostaanoton taustalla on useimmissa perheissä pitkän ajan kuluessa tapahtunut ongelmien kasautuminen. Lastensuojelun asiakkuus on saattanut kestää jo useita vuosia ennen huostaanottoa, mutta vanhemmuuden murtuminen saattaa tapahtua hyvin lyhyessä ajassa. (Kähkönen 1994, 89.) Lapsen sijoitusvaiheessa vanhemmat ovat vaarassa usein joutua myös entistä syvempiin vaikeuksiin. Akuuttiin kriisiin liittyvät tapahtumat ja tunteet voivat estää tai vaikeuttaa vanhemman työskentelyä omien

henkilökohtaisten ongelmien, esimerkiksi päihdeongelman hoitamiseksi. (Kujala 2003, 15.)

Päivi Kähkösen (1994) tutkimuksessa "Vanhemmuuden murtuminen" Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa huostaanottopäätöksistä löydettiin 12 huostaanoton syyksi kirjattua tekijää. Kolmena suurimpana tekijänä tutkimuksessa nousivat esille vanhemman alkoholiongelmat, lapsen puutteellinen hoito sekä vanhemman psyykkiset ongelmat. Huostaanoton tärkeimmät perusteet ovatkin Kähkösen (1994) mukaan, vanhempien yksilöllisiin resursseihin liittyviä tekijöitä. Vanhempien jaksamiseen liittyvät heikot psykologiset resurssit heijastuvat usein heidän elämäntilanteessaan ja ihmisuhteissaan. Tämä voimattomuus näkyy myös vanhemman kyvyttömyydessä huolehtia lapsesta ja tämän hyvinvoinnista. (Kähkönen 1994, 91 - 93.)

Tarja Heinon (2007) tutkimus "Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat?" tuo myös näkyviin lasten ja perheiden moninaisuuden sekä elämäntilanteiden kirjon, jossa lastensuojeluasiakkuus alkaa. Tutkimuksen mukaan huostaanotettujen lasten perheistä 35 prosenttia oli köyhiä. Köyhyyteen liittyvänä tekijänä tutkimuksessa näkyi se, että 43 prosentilla perheistä joko toisella tai kummallakaan vanhemmista ei ollut takanaan lainkaan työhistoriaa. (Heino 2007, 4.)

Heinon tutkimuksessa huostaanoton taustalla oli 37 prosentissa tapauksista vanhempien jaksamattomuus. Sen lisäksi muita lastensuojeluasiakkuuden taustatekijöitä olivat perheristiriidat, vanhempien avuttomuus, osaamattomuus sekä riittämättömyys vanhempina, mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttö. Lapseen liittyvistä taustatekijöistä keskeisimpinä asioina ilmenivät ristiriidat vanhempien kanssa sekä kouluvaikeudet. Huostaanoton taustalla saattoi olla myös lapsen huono psyykkinen tai fyysinen terveys. (Mts. 4.)

4.2 Huostaanotto kriisinä

Vanhempien ja lasten ero huostaanottotilanteessa vaikuttaa voimakkaasti kumpaankin osapuoleen. Vaikka vanhemmat ymmärtäisivätkin huostaanoton tarpeellisuuden, ei surua lapsen menettämisestä voi välttää. Vanhempien tulisi saada tukea heti kriisin ja menetyksen alkuvaiheessa, jotta jatkotyöskentely perheen kanssa ei pitkity. Yhteistyön kannalta on tärkeää tunnistaa ja ymmärtää vanhempien tunteet osana huostaanotosta johtuvaa kriisiä. (Kähkönen 1996, 32 - 33.)

Sosiaalisen tuen merkitys traumaattisen kriisikokemuksen käsittelyssä on todella huomattava. Vanhemmilla olisi tärkeää olla hyvä sosiaalinen verkosto, koska sen on todettu tutkimuksissa olevan paras turva traumaattisen kokemuksen kokeneelle. Yksinäisille ihmisille on suurempi riski kehittyä pitkäaikaisia häiriöitä käsittelemättä jääneistä traumaattisista kokemuksista. (Saari 2001, 70.)

Cullbergin (1991) mukaan traumaattisen kriisin kulku voidaan jakaa neljään luonnolliseen vaiheeseen: sokki-, reaktio- ja läpityöskentelyvaiheeseen, joka jatkuu aina uudelleen orientoitumiseen eli täydelliseen toipumiseen asti.

1. Sokkivaihe

Kun ihminen saa tietää jostain järkyttävästä asiasta tai jotain järkyttävää tapahtuu, on ensimmäisenä reaktiona psyykkinen sokki. Sokissa ihmisen mieli suojaa itseään sellaisilta tiedoilta ja kokemuksilta, jota se ei pysty kestävänsä. (Saari 2001, 42.) Akuutissa sokkivaiheessa yksilön tietoisuus voi olla sumen- tunut ja hänen psyykkiset voimansa ovat kääntyneet pois tuskallisesta todellisuudesta. Ihminen saattaa olla pinnallisesti hyvin järjestäytynyt, mutta hänen mielessään voi olla kaaos. (Cullberg 1991, 143.) Valtaosa ihmisistä kuitenkin

säilyttää toimintakykynsä ja tarvitsevat vain neuvoja toimintaansa (Saari 2001, 49).

Kun vanhempi törmää todellisuuteen, että on menettänyt oman lapsensa, on hänen aluksi hyvin vaikea uskoa sitä. Myös vanhemman havaintokyky voi kaventua, eikä hän pysty kuulemaan mitä ympärillä sanotaan tai tapahtuu. Tämä voi ilmetä muun muassa lapseen liittyvissä palavereissa, jolloin vanhemmalla voi olla vaikeuksia muistaa ja ymmärtää asioita. Vanhemmalla on usein myös itku herkässä ja välillä voi olla täydellisiä lamaantumisen hetkiä. Sokkivaihe kestää yleensä muutamasta päivästä muutamaan viikkoon. (Kujala 2003, 31.)

2. Reaktiovaihe

Sokkivaiheelle tyypillinen ristiriita ulkoisen käyttäytymisen ja sisäisen kaoksen välillä muuttuu reaktiovaiheessa, kun psyykinen kaaos pyrkii pintaan. Reaktiovaiheessa ihminen tulee täysin tietoiseksi tapahtuneesta ja sen vaikutuksesta omaan elämään. Tilanteen ymmärtämisen myötä myös tunteet nousevat pintaan hyvin voimakkaina ja joskus jopa hallitsemattomina. Kriisiprosessin tässä vaiheessa tyypillisiä ovat myös voimakkaat somaattiset reaktiot kuten pahoinvointi, sydänvaivat, lihassäryt ja univaikeudet. (Saari 2001, 52 - 53, 56.)

Reaktiovaiheeseen liittyvät tunnekokemukset, muun muassa voimakas viha, kohdistuvat vanhemmalla helposti muihin ihmisiin. Vanhemman voi olla vaikea nähdä oman lapsen ikäisiä lapsia ja heidän vanhempiaan yhdessä. Myös huostaanottoon liittyvien viranomaisten näkeminen aiheuttaa yleensä vanhemmassa voimakkaita negatiivisia tunteita. Usein vihan tunteet pelästyttävät vanhemman ja hän voi alkaa helposti välttelemään sekä lapsen että viranomaisten tapaamista. (Kujala 2003, 32.)

3. Käsittelyvaihe

Reaktiovaihetta seuraa käsittelyvaihe, jolloin akuutti kriisivaihe on päättynyt (Cullberg 1991, 151). Toisin kuin aiemmissa vaiheissa, käsittelyvaiheessa ihminen ei ole enää halukas kertomaan kokemuksistaan. Kokemuksen työstäminen ei kuitenkaan lopu, vaan se kääntyy sisäänpäin ja ihminen jatkaa sitä omassa mielessään sekä tietoisesti että tiedostamatta. Tämä näkyy käyttäytymisessä esimerkiksi muisti- ja keskittymisvaikeuksina, kun osa tarkkaavaisuudesta suuntautuu kokemuksen käsittelyyn. (Saari 2001, 60 - 63.)

Käsittelyvaiheessa vanhemman sairastumisherkyys lisääntyy ja hän saattaa joutua masennuksen valtaan. On myös tyypillistä yrittää muuttaa tilannetta tekemällä asioita, joita ei ole ennen tehnyt. Vanhempi saattaa vältellä yhteyden pitämistä ja vetäytyä ihmissuhteista. Voimakkaat tunteet eivät katoa käsittelyvaiheen aikana, vaan ne saattavat laueta pienestäkin asiasta muistuttavasta tekijästä. (Kujala 2003, 32, 61 - 64.)

4. Uudelleensuuntautumisvaihe

Useiden kuukausien kuluttua arkielämä alkaa taas normalisoitua. Tässä uudelleensuuntautumisvaiheessa vanhemmalla ei ole enää jatkuvia pakonomaisia ajatuksia lapsen sijoittamiseen liittyen kuten alussa. Kiinnostus ulkomailmaa kohtaan herää ja vanhempi aktivoituu myös lapsen tapaamisiin liittyen. Pahin kriisi on ohi ja vanhemmalla on voimia selvittää huostaanottoon johtaneita syitä sekä myös tämän hetkistä tehtävänsä etävanhempana. (Mts. 33.)

4.3 Vanhemmuuden tukeminen

Lastensuojelulaki maassamme turvaa sen, että perhettä ja vanhempia tuetaan lapsen kotona ollessa avohuollon tukitoimin, jos lapsen kasvuolot ovat vaa-

rantuneet (Lastensuojelun käsikirja 2008b). Kuitenkin siinä vaiheessa, kun lapsi on huostaanotettu, ja vanhemman tilanne ja ongelmat ovat usein kärjistyneimmillään, vanhemmat jäävät todellisuudessa usein yksin, vaille huomiota ja tukea (Kujala 2003, 12). On mahdollista, että vanhemmalle ei tehdä edes asiakassuunnitelmaa, jos sen laatimista pidetään arvioinnin perusteella tarpeettomana (Räty 2008, 187).

Vanhemmille tulisi tarjota tukea heti huostaanoton tapahtuessa ja sen jälkeen, jolloin menetys ja siihen liittyvä kriisi ovat vasta alkuvaiheessa. Jos tukea ei tarjota, saattaa vanhempien suruaika pitkittyä, mikä voi vaikeuttaa myös jatkokäytöskentelyä perheen kanssa. (Kähkönen 1996, 33.) Sijaishuollon onnistumisen ja huostaanoton tarkoituksen toteutumisen kannaltakin on tärkeää, että vanhemmilla on mahdollisuus monipuoliseen tukeen huostaanoton yhteydessä. Olisikin hyvä, että vanhemmille olisi tarjolla jokaiseen tilanteeseen parhaiten sopivia tukimuotoja. Esimerkiksi sijoitusprosessin alkuvaiheessa vanhemmat voivat hyötyä muustakin kuin ryhmämuotoisesta tuesta, kuten yksilöllisestä työskentelystä (Kujala 2003, 15 - 16).

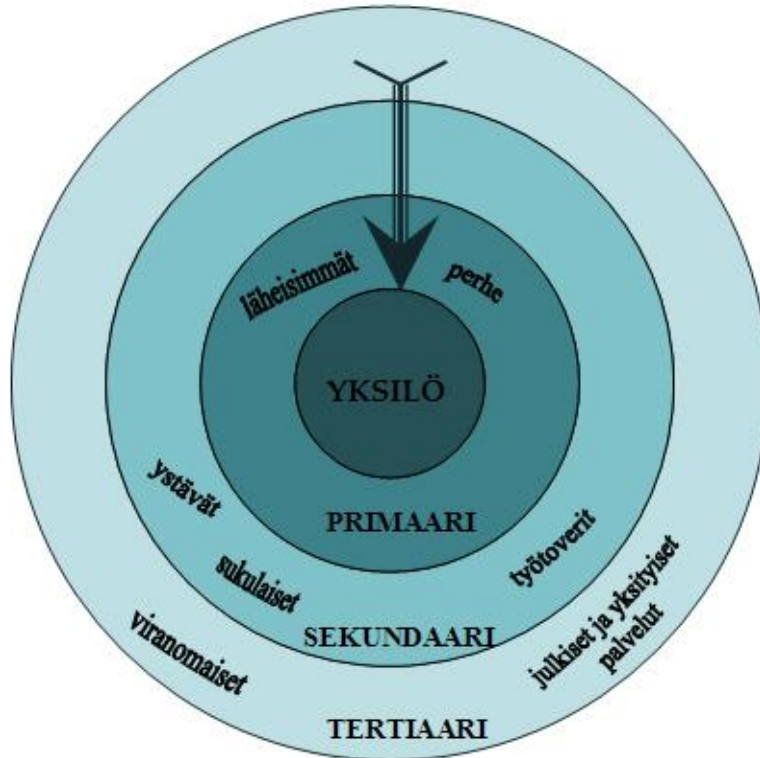
4.3.1 Sosiaalinen tuki

Haluamme tarkastella vanhempien tukemista sosiaalisen tuen käsitteen avulla. Sosiaalinen tuki sisältää kattavasti erilaiset tukimuodot ja -tahot, joiden avulla on mahdollista selviytyä vaikeastakin kriisistä tai elämäntilanteesta. Sosiaalinen tuki määritellään Kumpusalon (1991) kirjassa yhteisöjen yksilöille ja ryhmille tarjoamaksi avuksi, joka auttaa selviytymään negatiivisista elämäntapahtumista. Määritelmässä korostetaan sosiaalisen tuen vuorovaikutuksellisuutta. Sosiaalinen tuki voi olla epäsuoraa eli järjestelmän kautta annettua tai suoraa, jolloin se on henkilöltä toiselle annettua. (Kumpusalo 1991, 13 - 14.)

Sosiaalinen tuki voidaan Kumpusalon (1991, 14) mukaan jakaa viiteen eri luokkaan: aineelliseen, toiminnalliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja henkiseen tukeen. Aineellista tukea ovat esimerkiksi raha, lääkkeet ja tavarat. Toiminnalliseen tukeen kuuluvat palvelut ja kuntoutukset. Tiedollinen tuki käsittää neuvot ja opastukset, kun taas emotionaalista tukea ovat empatia, rakkaus ja kannustus. Henkisenä tukena ihmiselle voi olla yhteinen aate, usko tai filosofia. (Mts. 14.)

Sosiaalisesta tuesta voidaan erottaa eri muotojen lisäksi myös osittain tuen määrä ja laatu. Laadun arvioiminen on kuitenkin pääosin subjektiivisen arvioinnin varassa. Sosiaalisen tuen määrää voidaan mitata sen sijaan esimerkiksi rahassa. Tuen määrä on merkittävä tekijä lähinnä kuitenkin aineellisen tuen ollessa kyseessä, mutta muissa tuen muodoissa laatu ja oikea-aikaisuus ovat merkittävämpiä tekijöitä. (Mts. 15.)

Kumpusalo (1991) esittelee Casselin jaottelun sosiaalisen tuen tasoista. Sosiaalinen tuki voidaan jaotella primaari-, sekundaari- ja tertiaaritasoihin sosiaalisten suhteiden perusteella. Primaaritasoon kuuluvat meidän tutkimuksessamme vanhemman läheisimmät ystävät ja oma perhe. Sekundaaritason tukijoita ovat ystävät, sukulaiset ja työtoverit. Tertiaaritason tukijoita vanhemmille ovat viranomaiset kuten sosiaalitoimen henkilökunta sekä muut julkiset ja yksityiset palvelut. (Mts. 15 - 16.)

KUVIO 1. Sosiaalisen tuen tasot Casselin mukaan (ks. Kumpusalo 1991, 15 - 16).

Sosiaalinen tuki voi olla sekä maallikon tai ammattilaisen antamaa. Kuitenkin erityisesti primaaritason tuella, joka muodostuu pääosin maallikkoavusta, on osoitettu olevan suuri merkitys ihmisen terveydelle. Sekundaaritasokin koostuu vielä pääosin maallikkoavusta, mutta tertiäritason tukihenkilöt ovat sen sijaan tavallisesti sosiaalialan tai terveydenhuollon ammattilaisia. (Mts. 16 - 17.)

Sosiaalisella tuella on sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Suorat vaikutukset näkyvät hyvinvoinnissa välittömästi kuten voidaan esimerkkinä sanoa lääkkeen vaikutus. Epäsuora eli niin sanottu pus-

kurivaikutus voi olla taas esimerkiksi se, että henkilö tietää hänen tukenansa olevan taustajoukon, mistä hän saa voimia selviytymiseen. (Mts. 17)

Pienyhteisössä kuten perheessä tai hoitoyhteisössä vuorovaikutus ja tuki on aina suoraa ja persoonallista. Perhe- ja lähiyhteisön merkitys onkin suuri, sillä vain ne voivat tarjota ihmisen hyvinvoinnille välttämättömän emotionaalisen ja henkisen tuen. Jokainen ihminen tarvitsee lähiyhteisön tukea voidakseen kokea olevansa hyväksytty ja arvostettu pienyhteisön jäsen. (Mts. 14 - 15.)

Yhteiskunta ja kunnat tukevat sosiaalisen tuen jakajia. Yhteiskunnan takaama sosiaaliturva tyydyttää esimerkiksi ihmisten välttämättömiä aineellisia perustarpeita ja -palveluja. Yhteiskunnan ja kuntien antama tuki onkin yleensä epäsuoraa, eikä niinkään persoonallista. Myös kuntatasolla hallinto- ja toimintotasot ovat eriytyneet niin, että tuen antaminen on yleensä kontrolloitua viranomaistyötä. (Mts. 14.)

4.3.2 Vertaistuki

Meidän tutkimuksemme vanhemmat olivat kaikki, yhtä lukuun ottamatta, olleet mukana vertaistukiryhmätoiminnassa. Tämän vuoksi koemme tärkeäksi tarkastella vertaistuen merkitystä vanhemman hyvinvoinnille. Vertaistuki on myös yksi edellä käsittelemistämme sosiaalisen tuen muodoista (Mts. 14).

Usein ammatti-ihmisten antama tuki saatetaan kokea riittämättömäksi, jolloin helpotusta lähdetään hakemaan vertaisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Samalle tukimuodolle löytyy useita nimityksiä kuten vertaisryhmä, keskinäisen tuen ryhmä tai oma-apuryhmä. Vertaisryhmä koostuu yleensä samassa elämäntilanteessa olevista ihmisistä, jotka kokoontuvat saamaan ja antamaan

tukea yhteisiksi koetuista asioista. Vertaisryhmää voi yhdistää esimerkiksi ikä, sukupuoli, harrastus tai jokin vaikea asia tai elämäntilanne. (Malin 2000, 17.)

Vertaisryhmässä oleellista on kokemusten vaihto, joka voimaannuttaa ja antaa välineitä ongelmien ratkaisuun. Myös yhdessäolo voi olla pelkästään sellainen tekijä, joka lisää vertaisryhmän osallistujien elinvoimaa. Vertaisryhmä toimii monesti myös osallistujien identiteetin vahvistajana. Vertaisryhmässä annettu tuki on yleensä vastavuoroista ja osallistujien jakama tieto perustuu henkilökohtaiseen kokemukseen. Usein vertaisryhmän jäsenet voivatkin kokea saavansa toisiltaan sellaista tukea, mitä he eivät saisi muualta. (Mts. 17 - 18.)

Vertaistuki on merkittävä tukimuoto myös vanhemmille. Vanhemmat ovat kokeneet, että on erittäin tärkeää tavata samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Vertaistukiryhmässä monien vanhempien välille on syntynyt ystävyys-suhteita ja tapaamiset ovat edistäneet myös vanhempien sosiaalisten verkostojen muotoutumista. Uuden verkoston kautta vanhemmat ovat kokeneet saaneensa hyvää tietoa ja kaipaamaansa tukea. (Viljamaa 2003, 50.)

Vanhemmat ovat kokeneet helpommaksi vastaanottaa tietoa vertaisryhmältä kuin ammattiauttajalta. Vanhempainryhmistä on saatu henkistä ja emotionaalista tukea ja niistä saatu tieto on koettu tärkeäksi ja jopa ylivertaiseksi. Vertaisryhmässä olleet vanhemmat ovat myös kokeneet voimavarojensa ja arjen hallinnan lisääntyneen. Toisilta vanhemmilta saatu tieto on avannut vanhemmille myös uusia näkökulmia, jäsentänyt elämäntilannetta ja helpottanut käytännön tilanteiden ratkaisemista. Vertaisryhmässä olleita äitejä on auttanut tunne ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisesta sekä tieto siitä, että muillakin on samanlaisia ongelmia kuin heillä. (Mts. 50.)

Vertaisryhmässä vanhemmat voivat esimerkiksi kertoa ja kuulla muiden kokemuksia huostaanotosta, mikä on heille erittäin helpottavaa. Myös tietoisuus

siitä, että ei ole ainoa vanhempi, jonka lapsi on huostaanotettu, voi pelkästään jo olla vanhemmille lohduttavaa. Vertaisryhmässä tärkeää on myös asiantiedon saaminen oman ja lapsen kriisin luonnollisista vaiheista. Ryhmäläisiltä saatu kannustava ja rohkaiseva palaute sekä omien kokemusten peilaaminen toisten kokemuksiin voivat toimia vanhemman kokemusmaailmaa realisoivina tekijöinä. Vertaistuen myötä vanhemman kielteisyys voi muuttua myönteisyydeksi ja hän alkaa nähdä elämässään ja itsessään myös mahdollisuuksia ja vahvuuksia. (Kujala 2003, 22.)

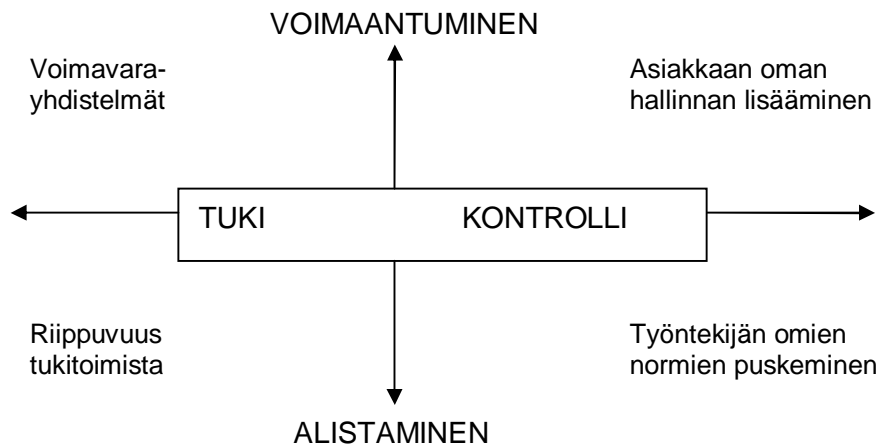
4.3.3 Voimaannuttava ja alistava tuki ja kontrolli

Kuten edellä käsittelemässämme sosiaalisen tuen kappaleessa käy ilmi, on tuen antaminen kuntatasolla yleensä kontrolloitua viranomaistyötä (Kumpusalo 1991, 14). Tämän vuoksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten viranomaistahon antamassa tuessa tulisi yhdistyä sekä tuki että kontrolli. Myös tutkimuksessamme esiintyneiden vanhempien negatiivisten ja positiivisten tukikokemusten ymmärtämisen kannalta on tärkeää perehtyä tuen ja kontrollin voimaannuttavaan tai alistavaan vaikutukseen.

Sosiaalinen tuki ja kontrolli käsitetään usein toisilleen vastakohtaisiksi tekijöiksi. Erikssonin ja Arnkilin (2007, 31) mukaan puhdasta tukea tai kontrollia ei ole kuitenkaan olemassa, vaan ne liittyvät aina toisiinsa. Auttamistyössä tulisikin olla kyse sekä mahdollisuuksien avaamisesta eli tukemisesta, sekä hallinnan lisäämisestä eli kontrollista. Se, mihin tulisi kiinnittää huomiota, on, että toteutuuko tuen ja kontrollin yhdistelmä voimaannuttavasti vai alistavasti. Auttajan työssä olisikin tärkeää, osata tarjota sekä tukea että kontrollia oikeassa suhteessa niin, että sillä lisätään vanhemman omaa hallintaa hänen elämäänsä. (Eriksson & Arnkil 2007, 31 - 32.)

Alistava tuki on vanhemman ”yliymmärtämistä” sekä puolesta tekemistä. Tällä tavoin ei päästä toivottuihin tavoitteisiin, vaan ennemminkin luodaan ja ylläpidetään vanhemman riippuvuutta työntekijään. Sitä vastoin voimaannuttava tuki on näköalan avaamista ja oman ymmärryksen jakamista. Työntekijä, joka pyrkii tukemaan voimaannuttavasti, on kannustava ja auttaa vanhempaa myös voimavarojen yhdistämisessä. (Mts. 32.)

Sosiaalinen kontrolli voi olla alistavaa, jolloin keskitytään esimerkiksi normatiivisten vaatimusten esittämiseen ilman että olisi herkkyyttä toimintakulttuurien erilaisuudelle ja tilanteiden ainutlaatuisuudelle. Edellä mainitun vastakohtana toimii voimaannuttava kontrolli, jolloin pyritään vanhemman oman hallinnan lisäämiseen. Tähän päästään muun muassa huolten jäsentämisellä, epätoivotulle käyttäytymiselle asetetuilla rajoilla ja tukemalla näiden rajojen hallintaa. (Mts. 32.)

KUVIO 2 Tuki-kontrolliyhdistelmät (ks. Eriksson ja Arnkil 2007, 31).

4.4 Katulähetys ry ja Sukupuu ry

Vanhemmuuden tukemisessa ovat tärkeitä järjestöjen kaltaiset epäviralliset tahot. Tämä johtuu siitä, että vanhempien on usein helpompaa ottaa vastaan tukea neutraaleilta tahoilta, jotka eivät ole olleet mukana huostaanottopäätöksen tekemisessä. (Kujala 2003, 9.) Sukupuu ja Katulähetys ry tarjoavat Jyväskylän alueella tukea huostaanotettujen lasten vanhemmille. Seuraavaksi esittelemme kyseisten yhdistysten biologisille vanhemmille suunnattua toimintaa.

4.4.1 Katulähetys ry ja Perhepolku –projekti

Jyväskylän Katulähetys ry on voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka toiminta pohjaa kristillisiin arvoihin. Yhdistys on perustettu vuonna 1953, periaatteenaan muun muassa kristillisen ajattelutavan syventäminen sekä päihteiden käyttäjien ja vankilasta vapautuvien auttaminen heidän ongelmissaan. Katulähetys järjestää ja tarjoaa useita eri palveluja, joista muutamia esimerkkejä ovat asumis- ja päiväkeskuspalvelut, nuorisotyö, perhetyö, erityistuettu asuminen, ruoka-apu ja työllistämistoiminta. (Jyväskylän Katulähetys ry 2009a.)

Jyväskylän Katulähetys ry:n perhetyö lähti liikkeelle vuonna 1999 Hynttyyt yhteen –projektista (1999-2002). Projektin myötä perhetyö tuli pysyväksi toimintamuodoksi yhdistyksen sisälle vuodesta 2002 alkaen. Perhetyön kehittämisprojekti Perhepolku (2007-2009) aloitti vuonna 2007. Projektin tarkoituksena on kehittää uusia työmuotoja ja –menetelmiä lasten kanssa tehtävään työhön sekä tarjota tukea huostaanotettujen lasten vanhemmille. Kohderyhminä Perhepolku –projektissa ovat siis päihdeperheiden lapset ja huostaanotettujen lasten biologiset vanhemmat. (Jyväskylän Katulähetys ry 2009b.)

Perhepolku -projektin myötä huostaanotettujen lasten vanhemmille tarjotaan Katulähetyksessä hyvin monimuotoista tukea. Tukea vanhemmat voivat saada vertaistukiryhmässä, kotikäyntien muodossa tai yhdistyksen tukiasumisyksikköön muuttamisen myötä. Tulevaisuudessa huostaanotettujen lasten vanhemmille on tarjolla lisäksi leiritoimintaa. Perhepolku projektin tavoitteena on myös hallitun vaiheittaisen huostaanoton purkutyöskentelyn mallintaminen. Projektin kaikki toiminta tapahtuu vahvasti yhteistyössä lastensuojelun sosiaalitoimen kanssa. (Kytölä 2009.)

Perhepolku -projekti järjestää yhteistyössä Pelastakaa lapset ry:n kanssa vertaisryhmätoimintaa huostaanotettujen lasten vanhemmille. Vertaisryhmiä järjestetään vuodessa kaksi; yksi keväällä ja toinen syksyllä. Ryhmät ovat suljettuja, eli uusia osanottajia ei oteta mukaan enää ryhmän alkamisen jälkeen. Vertaisryhmä kokoontuu yleensä kahdeksasta kymmeneen kertaa. Ryhmässä toimii projektin taholta aina myös vetäjä. (Mt.)

Huostaanotetun lapsen vanhempi voi saada tukea Katulähetys ry:ltä muuttamalla tuettuun asumiseen yhdistyksen tukiasumisyksikköön. Tällöin hänen tukenaan ovat sekä perhetyön palvelut että asumisyksiköiden päiväkeskuspalvelut. Tukiasumisyksikössä asuvaa vanhempaa tavataan työntekijän toimesta vähintään kerran viikossa. Vanhemmalle järjestetään myös verkostotaapaamisia, jonka lisäksi hänellä on mahdollisuus osallistua yhteisöpalaveriin, vertaisryhmiin ja leiritoimintaan. (Mt.)

Huostaanotettujen lasten vanhemmilla on mahdollisuus yhdistyksen tarjoamaan tukeen myös, vaikka he eivät asuisi tukiasumisyksikössä. Perhepolku projektin työntekijä voi tehdä huostaanotetun lapsen vanhemman luokse kotikäyntejä. Kotikäyntien lisäksi asioita voidaan käsitellä vanhemman kanssa toisinaan myös puhelimitse. (Mt.)

Sekä tukiasumisyksikössä asuvan että kotikäynneillä tavattavan vanhemman kanssa työskentelyyn liittyy useita periaatteita. Työntekijän ja vanhemman väliseen jokaiseen tapaamiskertaan sisältyy olennaisena osana dokumentointi. Tapaamiskerralla ilmi tulleet tärkeät asiat kirjataan ylös aina yhdessä vanhemman kanssa. (Mt.)

Tapaamiskerroilla työntekijä pyrkii selventämään vanhemmalle esimerkiksi huostaanottoon liittyviä termejä, huostaanottoprosessin etenemisen sekä vanhemman oikeuksia. Vanhempaa tuetaan myös etävanhemmuuteen liittyvissä asioissa kuten yhteydenpidossa lapseen, lapsen tapaamisissa sekä yhteistyössä sijoituspaikan kanssa. Perhepolku -projektin periaatteena vanhempien tukemisessa on se, että lapsen hyvinvointia pidetään kuitenkin aina ensisijaisena. (Mt.)

4.4.2 Sukupuu ry

Sukupuu ry sai nimensä alkuvuonna 2005. Yhdistys tunnettiin aiemmin nimellä Keski- Suomen Huostaan Otettujen Lasten Vanhempain Yhdistys ry, eli KeHuLaVa. Yhdistyksen nykyinen nimi Sukupuu kuvastaa sitä, että yhdistyksen toimintaan osallistuu sijoitettujen lasten vanhempien lisäksi muitakin lasten sukulaisia ja läheisiä. (Sukupuu ry 2008.)

Sukupuu ry tarjoaa vertaistukea sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmille ja omaisille, sekä tietoa lapsen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvissä kysymyksissä. Sukupuu ry:n järjestämässä vertaisryhmissä vanhemmat pääsevät jakamaan kokemuksiaan ja tuntojaan. Tarkoituksena on auttaa, tukea ja antaa lohtua lapsen läheisille lastensuojelutoimenpiteiden aiheuttamassa vaikeassa elämäntilanteessa. (Mt.)

Sukupuu ry:llä on tavoitteena lapsen ja omaisten välisten suhteiden säilyttäminen lapsen sijoituksesta huolimatta. Yhdistyksessä pidetään tärkeänä, että kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen yhteydet vanhempiin ja muihin hänelle tärkeisiin ihmisiin jatkuvat myös sijoituspaikassa. Sukupuu ry:llä on myös tavoitteena solmia rakentavia suhteita sosiaaliviranomaisiin ja muihin yhteistyötahoihin. Yhdistyksen olemassaolosta on tiedotettu kaikkiin Keski-Suomen kuntien sosiaalitoimiin, joiden toivotaan kertovan Sukupuu ry:n toiminnasta sijoitettujen lasten vanhemmille ja läheisille. Samalla pyritään parantamaan myös sijoitettujen lasten sekä heidän vanhempiensa ja omaistensa asemaa. (Mt.)

Sukupuu ry tarjoaa tietoa ja vertaistukea jäseniltojen muodossa. Jatkossa yhdistyksellä on tarkoituksena käynnistää myös tukihenkilötoimintaa. Yhdistyksen toiminta pohjaa ajatukseen, että vertaistuen avulla vanhempien ja muiden lapsen läheisten on helpompi käsitellä sijoitusprosessin aiheuttamia tunteita; surua, syyllisyyttä ja häpeää. (Mt.)

Jäseniltoja järjestetään kerran kuukaudessa Lähimmäisen kammarilla Jyväskylässä, joissa keskustellaan jäsenten esiin ottamista asioista. Aiheita voivat olla esimerkiksi lasten tapaamisiin liittyvät kysymykset, sosiaaliviranomaisten kanssa asiointi, sijoitusprosessin eteneminen, huostaanoton purkaminen, lastensuojelulaki jne. Tarvittaessa jäseniltoihin kutsutaan myös asiantuntijoita jäsenten toivomusten mukaan. (Mt.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda esiin huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia huostaanotto-prosessin eri vaiheista ja niihin liittyvistä tuen tarpeista. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla huostaanotettujen lasten vanhempia, jotka ovat Katulähetys ja Sukupuu ry:n asiakkaita. Teema-haastattelut toteutettiin kesällä 2008.

5.1 Tutkimuksen taustaa

Opinnäytetyömme lähti liikkeelle kahdelta eri taholta. Varhaiskasvatusta ja sosiaalipedagogista työtä opiskelevalle Koivuluomalle esitettiin Katulähetys ry:stä toive opinnäytetyöstä. Aiheena oli selvittää vanhempien kokemuksia ja tuen tarpeita huostaanotto-prosessiin liittyen sekä lisäksi valottaa Katulähetys- sen merkitystä tuen tarjoajana. Vastaavasti sosiokulttuurisen työn opiskelijat Pasanen ja Santalahti olivat suunnitelleet samansuuntaisen opinnäytetyön tekemistä yhteistyössä Sukupuu ry:n kanssa. Tutkimusten samankaltaisuuden tullessa ilmi, koimme parhaaksi yhdistää aiheet yhdeksi opinnäytetyöksi, jossa käsitellään sekä Katulähetys- sen että Sukupuun asiakkaiden kokemuksia.

Alun perin tarkoituksenamme oli saada haastateltavaksi biologisia vanhempia myös Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan sosiaalitoimien asiakkaista. Emme kuitenkaan saaneet Jyväskylän kaupungilta tutkimuslupaa haastatteluihin. Näin ollen päädyimme haastattelemaan tutkimustamme varten vain Katulähetys ry:n ja Sukupuu ry:n asiakkaita.

Katulähetyksessä meneillään olevan Perhepolku –projektin tarkoituksena on kehittää ja järjestää tukimuotoja huostaanotettujen lasten vanhemmille. Projektin myötä tarvitaan tuoretta tietoa vanhempien tuen tarpeista, jotta oikeanlaista tukea osataan järjestää ja kehittää. Opinnäytetyöllämme pyrimme vastaamaan tähän tarpeeseen. Myös Sukupuu ry:n puheenjohtaja Elina Lehtinen nosti esiin huolen biologisten vanhempien huomioimisesta ja tukemisesta huostaanottoprosessin aikana. Hänen mielestään on tärkeää saada vanhempien ääni kuuluvammaksi. Opinnäytetyöllämme haluammekin nostaa juuri vanhempien omaa näkökulmaa huostaanotosta esiin.

Vanhempien oikeudet on kirjattu lastensuojelulakiin. Lain mukaan lapsen huostaanotto ja sijoitus on aina väliaikainen ja tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen. Tutkimuksemme onkin ajankohtainen vuoden 2008 alussa voimaan tulleen lastensuojelulain vuoksi. Vanhempien tukeminen tulisi huomioida entistä tarkemmin uuden lastensuojelulain myötä. (L 13.4.2007/417, 30§.) Lastensuojelulain mukaan: ”Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana”. (L 13.4.2007/417, 30§)

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) 7. ja 9. artiklan mukaan lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän kasvatettavanaan. Samaa aihealuetta käsitellään myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIOS) 7. artiklassa. Artikla sisältää jokaisen oikeuden nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä sekä kotiinsa kohdistuvaa kunnioitusta.

5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tutkimuksellamme on kolme tutkimustehtävää. Päätehtävinämme oli kartoittaa vanhempien kokemuksia a) saadusta tuesta ja b) tuen tarpeista huostanotto-prosessin eri vaiheissa. Tämän lisäksi selvitimme, c) miten vanhemmat ovat kokeneet Sukupuu ry:ltä ja Katulähetys ry:ltä saamansa tuen. Tutkimuksen kohteena ovat Keski-Suomen alueella asuvat vanhemmat. Haastateltavat ovat Katulähetys ry:n ja Sukupuu ry:n joko entisiä, tai nykyisiä asiakkaita. Mukaan pyydettiin huostanotettujen lasten äitejä ja isiä, jotta molempien vanhempien kokemuksia tulisi esiin.

Rajasimme aiheen koskemaan huostanotto-prosessia, jonka myötä tutkimuksemme käsitellään vanhempien kokemuksia ennen ja jälkeen huostanottoa sekä haastatteluhetkellä. Resurssien rajallisuuden vuoksi keskityimme saamaan tutkimukseemme vain vanhempien näkökulman huostanotosta. Opinnäytetyössämme pyrimme siis kartoittamaan nimenomaan huostanotettujen lasten biologisten vanhempien kokemuksia tuesta ja sen tarpeista.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimusstrategi-sia valintoja (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 133). Tutkimustehtävämme kartoittavan luonteen vuoksi voidaankin todeta, että opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää inhimillisen elämän ilmiötä tutkittavien yksilöiden, eli tässä tapauksessa vanhempien, kokemusten pohjalta. (Tuomi 2007, 34). Laa-

dullisella tutkimuksella pyritäänkin yleensä todellisen elämän kuvaamiseen (Hirsjärvi ym. 2007, 157).

Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä on useita, kuten se, että kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleistä on myös, että tiedon keruussa instrumenttina suositaan ihmistä ja metodina aineiston hankinnassa esimerkiksi teemahaastattelua, osallistuvaa havainnointia tai ryhmähaastattelua. Kohdejoukko valitaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoituksen mukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, jonka mukaan myös aineistoa tulkitaan. Lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Mts. 160.)

Tutkimuksessamme käytimme laadulliselle tutkimukselle tyypillistä aineistonkeruumetodia eli haastattelua (mts. 200). Perustelut haastattelun valitsemiseen metodiksi ovat hyvin yksiselitteiset. Kun halutaan tietää, miten ihminen ajattelee tai kokee asioita, on helpointa kysyä sitä häneltä itseltään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74.)

Tutkimushaastattelut voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään: strukturoituun, teema- ja avoimeen haastatteluun (Hirsjärvi ym. 2007, 205). Näistä valitsimme teemahaastattelun. Tämä sen vuoksi, että halusimme antaa vanhempien vappalle puheelle tilaa, jotta heidän kokemuksensa tulisivat esiin mahdollisimman totuuden mukaisesti.

Teemahaastattelua käytetään paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, koska se vastaa hyvin monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Sille on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Mts. 203.)

Teemahaastattelu suunniteltiin tutkimustehtävien pohjalta. Haastattelurungon punaisena lankana toimi huostaanotto prosessi ja sen kronologinen kulku. Haastattelu jakautui kuuteen eri teemaan: vanhempien kokemuksiin ennen huostaanottoa, tukeen huostaanoton tapahtuessa ja sen jälkeen, yhdistysten tarjoamaan tukeen, huostaanoton (mahdolliseen) purkautumiseen sekä tämän hetkiseen tukeen. Tämän lisäksi alussa kysyimme vanhemmilta taustatietoja ja lopussa annoimme vielä mahdollisuuden lisätä aiheeseen liittyen vapaasti jotain.

Kuten teemahaastatteluille on tyypillistä, myös meidän haastatteluissamme kysymysten muoto ja järjestys vaihtelivat haastatteluittain (mts. 203). Saadaksemme tutkimukselle kuitenkin olennaiset asiat selville käytimme apunamme teemahaastattelumme apukysymyksiä. Annoimme haastateltaville myös vapauden kertoa huostaanotto prosessiin liittyvistä kokemuksistaan, vaikka ne olisivatkin poikenneet hakemistamme vastauksista.

Haastattelun etuna onkin, että haastateltavalla on mahdollisuus tuoda vapaammin esille itseään koskevia asioita. Tutkija saa kokonaisvaltaisemman kuvan puheesta ja vastauksista, kun hänellä on mahdollisuus tarkkailla haastateltavan ilmeitä ja eleitä. Haastattelutilanteessa voidaan tarpeen tullen myös selventää ja syventää saatavia vastauksia lisäkysymyksillä ja perusteluilla. (Mts. 200.) Kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä miten tutkija katsoo aiheelliseksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75).

Haastattelussa on tärkeää, että saadaan mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Tämän vuoksi onkin perusteltua tiedottaa haastateltavia jo etukäteen haastattelun teemoista. Käytännössä tämä toteutuu, kun sovitaan haastatteluluvasta ja ajankohdasta. Myös me ilmoitimme tutkimukseemme osallistuneille vanhemmille haastattelun teemat puhelimitse siinä vaiheessa, kun

sovimme tarkemmin myös haastattelun ajankohdasta ja paikasta. Haastatteluvasta keskusteltiin juuri ennen haastattelua, jolloin vanhemmat allekirjoittivat suostumuslomakkeen. Onkin harvinaista, että haastateltavat enää tässä vaiheessa kieltäytyisivät haastattelusta tai sen käytöstä tutkimusaineistona.

(Mts. 75 – 76.)

5.4 Aineistonkeruu

Tutkimus toteutettiin yksilöhaastatteluna. Aineisto kerättiin haastattelemalla Jyväskylän Katulähetys ry:n ja Sukupuu ry:n asiakkaita kesällä 2008. Molemmista yhdistyksistä oli tarkoitus saada viisi vanhempaa (isää tai äitiä) yksilöhaastattelua varten. Haastateltavat valikoituivat yhdistyksissä toimivien yhteyshenkilöidemme kautta. Lopulta haastateltavien määrä pieneni kuitenkin yhdeksään vanhempaan, joista kolme oli Katulähetys ry:n ja kuusi Sukupuu ry:n asiakkaita. Haastatelluista vanhemmista seitsemän oli naisia ja kaksi miehiä.

Haastattelut toteutettiin vanhempien mahdollisuuksien mukaan joko heidän kodeissaan tai yleisissä oppilaitosten tiloissa. Kaikissa tapauksissa haastattelut suoritettiin kuitenkin rauhallisessa tilassa, joissa ei ollut haastateltavan ja haastattelijan lisäksi muita henkilöitä (lukuun ottamatta sylilapsia). Päädyimme toteuttamaan haastattelut niin, että haastattelijoita oli kussakin haastattelussa yksi. Näimme tämän toimintatavan hyväksi, koska haastatteluaihe on hyvin arka ja henkilökohtainen. Jos haastattelijoita olisi ollut enemmän kuin haastateltavia, olisi tämä saattanut vaikuttaa haastateltavien avoimuuteen jo entuudestaan vaikeasta aiheesta. Pyrimme laukaisemaan alkujännityksen jutustelemalla haastateltavan kanssa ennen varsinaista haastattelua.

Ilmapiiri yritettiin saada tällä tavoin mahdollisimman avoimeksi ja luottamukselliseksi.

Kuten teemahaastattelun luonteeseen yleensä kuuluu, myös meidän tutkimuksemme haastattelut tallennettiin. Tällä tavoin saimme haastattelun sujumaan nopeammin ja ilman katkoja. Haastattelujen tallentamisen myötä mahdollistettiin myös luonteva ja vapautunut keskustelutilanne, kun haastattelija pystyi toimimaan ilman kynää ja paperia. Teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on yleensä hyvin runsas. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 92, 135.) Opinnäytetyötämme varten tehdyt haastattelut kestivät puolesta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin ja yhdeksään haastatteluun kului aikaa yhteensä noin 10,5 tuntia.

5.5 Aineiston käsittely

Laadullisen aineiston käsittely käsittää monia eri vaiheita. Aineiston analyysillä tarkoitetaan koko aineistonkäsittelyn prosessia aina alkuvaiheista tulkinallisiin loppuvaiheisiin asti. (Mts. 143.) Purimme tallennetun haastatteluaineiston litteroimalla eli niin, että kukin haastattelija kirjoitti sanatarkasti puhtaaksi nauhoitetun aineistonsa. Sanasta sanaan kirjoittaminen olikin opinnäytetyömme aikaa vievin osuus. Yhteensä litteroitua tekstiä kertyi 133 sivua. Pyrimme purkamaan ja tarkastelemaan aineistoa mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. Onkin tärkeää, että haastattelut puretaan niiden ollessa vielä tuoreessa muistissa, jolloin saatuja tietoja on mahdollista täydentää ja selventää (mts. 135).

Haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen luimme aineiston kokonaisuutena. Vaikka aineiston sisältö olikin osittain jo tuttua, aineistoa ei voi lähteä ana-

lysoimaan lukematta sitä (mts. 143). Lukemisen jälkeen numeroimme haastattelut, jotta pystyimme säilyttämään kokonaiskuvan kunkin haastateltavan vastauksista tämän tunnistetiedon avulla.

Haastatteluaineiston analysoimisessa käytimme yhtä kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä analyysitapaa, teemoittelua (mts. 171). Analyysivaiheen alussa teemoittelimme siis aineistot karkeasti haastattelurungon sekä haastatteluista nousseiden aiheiden pohjalta. Tässä vaiheessa tutkimusta olikin haasteellista poimia aineistosta nousevat teemat ja aiheet, joita lähtisimme purkamaan tutkimustuloksissamme. Tutkijoina meidän oli kuitenkin päätettävä mitkä haastatteluista saadut tiedot olivat olennaisia kunkin tarkasteltavan teeman kohdalla. Oli myös pääteltävä mitkä tiedot oli olennaista tallentaa ja mitkä tuli jättää pois. Haastatteluaineiston runsaus ja elämänläheisyys tekeekin analyysivaiheen mielenkiintoiseksi ja haastavaksi, mutta samalla myös kovin työlääksi. (Mts. 135, 142.)

Käsittelimme haastatteluaineistot valittujen teemojen pohjalta niin, että poimimme jokaisesta haastattelusta vanhempien kokemuksia kunkin teeman alle. Tämän jälkeen etsimme kuhunkin alateemaan liittyvistä vastauksista säännönmukaisuuksia, samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia (mts. 149). Tällä tavoin käsittelimme koko haastatteluaineistomme.

Tuloksissa pyrimme esittelemään keskeisimmät vanhempien kokemukset tuesta ja sen tarpeista huostaanotto-prosessin aikana. Haastatteluiden pohjalta nousi esiin neljä pääteemaa. Nämä teemat koskivat vanhempien kokemuksia tuesta, tiedon saannista, sosiaalitoimesta sekä Katulähetys ja Sukupuu ry:stä. Tämän jälkeen purimme teemat osakategorioihin, joka selkeytti tutkimusaineiston käsittelyä.

Tutkimustulosten kirjoittamisen jälkeen siirryimme tulkitsemaan tuloksia. Toisin sanoen tutkimustulokset selitettiin auki ja tulkittiin. Tulkinnalla tarkoitetaan sitä, että analyysin tuloksia pohditaan ja niistä tehdään omia johtopäätöksiä. Analyysivaihe onkin haasteellinen, koska tulkintaongelmia ja tulkinnan kohteita tulee eteen monentasoisina. Myös meidänkin tutkimuksessamme on tärkeää pohtia esimerkiksi sitä, mitä tutkittavien kielelliset ilmaukset ovat merkinneet tulosanalyysissä. Toisaalta meidän tulee pohtia myös, miten meidän oma kielen käyttömme tutkijoina on vaikuttanut saatuihin tuloksiin. Kuitenkaan tulosten analysointi ei pelkästään riitä kertomaan tutkimuksen tuloksia, vaan tuloksista pitäisi koota yhteen pääseikat, jotka antaisivat kirokkaasti vastaukset asetettuihin ongelmiin. (Hirsjärvi ym. 2007, 224-225.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulkintaa tehdään koko tutkimusprosessin ajan. Tutkijat tekevät havaintoja ja tulkintoja jo haastattelun aikana. Alussa tulkinnat ovat kokonaisvaltaisia, tietyissä osissa tutkimusta tulkinnat kohdistuvat yksityiskohtiin. Tutkimusprosessin lopussa tutkija luo jälleen kokonaisvaltaisempaa tulkinnallista selitystä tutkittavalle ilmiölle. (Hirsjärvi ym. 2008, 152.)

5.6. Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää monia erilaisia mittaustapoja. Yksi tutkimuksen luotettavuuden arviointiin olennaisesti liittyvä käsite on validius (eli tutkimuksen pätevyys). Validiudella tarkoitetaan tutkimuksen kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213.) Toisena tärkeänä tutkimuksen luotettavuutta määrittävänä tekijänä on tutkimuksen reliaabelius (eli tulosten toistettavuus), jota tullaan pohtimaan myöhemmin.

Haastattelun valitseminen tutkimusmenetelmäksi on yksi tekijä, joka takaa tutkimuksen validiuden. Haastattelun etuna on se, että aineiston keruuta voidaan säädellä tilanteen edellyttämällä tavalla ja vastaajia myötäillen. Haastattelun vuorovaikutuksellisuus antaa myös mahdollisuuden syventää ja tarkentaa vastauksia tarpeen tullen. (Mts. 192-193.) Haastattelun etuna on myös se, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt yleensä saadaan mukaan tutkimukseen, toisin kuin esimerkiksi kyselyissä saattaa olla joskus suurikin kato. Nauhoittamalla ja litteroimalla haastattelut varmistetaan myös tuloksien luotettavuus ja vältetään omien väärin analyysien ja tulkintojen teko tässä vaiheessa työprosessia. (Mts. 182, 193.)

Haastattelun luotettavuutta saattaa tosin heikentää se, että ihmisillä on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (mts. 193). Tämä on merkittävä tekijä varsinkin, kun kyseessä on arkaan aiheeseen liittyvä tutkimus. Tutkimuksen validiuteen liittyykin riski, että haastateltavat välttelevät vaikeita asioita tai vaikenevat niistä täysin (mts. 193 - 194). Luotettavuuteen vaikuttaa myös se millaisena haastateltava kokee haastattelutilanteen. Haasteellista onkin, että ilmapiiri saadaan luotua tarpeeksi luottamukselliseksi ja myös mahdollisimman samankaltaiseksi joka haastattelussa, jotta kaikki haastateltavat rohkenevat kertoa yhtä avoimesti kokemuksistaan. Validiutta miettiessä on myös otettava huomioon, että tutkimuksen ulkopuolelle on saattanut jäädä monia henkilöitä, joilla olisi voinut olla paljon tärkeää tietoa tutkimuksen tulosten kannalta.

Haastattelujen teko vaatii kouluttautumista haastattelijan rooliin ja tehtäviin (mts. 193). Näin ollen tutkimuksen validiutta saattaa heikentää se, että emme ole aikaisemmin tehneet haastatteluja, joten samaa herkkyyttä dialogisuuteen ei välttämättä löydy kuten kokeneella haastattelijalla. Laadukkuutta voidaan kuitenkin tavoitella sillä, että hyvä haastattelurunko tehdään edeltäkäs in (mts.

184). Tämän vuoksi suunnittelimmekin rungon ja kysymykset etukäteen. Haastattelijan rooliin sopeutumista pyrittiin myös parantamaan kokeilemalla haastattelutilanteita käytännössä: esimerkiksi haastatteleamalla opiskelutovereita. Tutkijoina meiltä vaadittiin haastattelutilanteissa myös objektiivista ja neutraalia suhtautumistapaa.

Haastattelulajeista päädyimme teemahaastattelun juuri tutkimuksen validiutta ajatellen. Teemahaastattelu onkin validiuden kannalta parempi vaihtoehto kuin strukturoitu tai avoin haastattelu. Tämän haastattelutyypin avulla saadaan tietoa juuri tutkittavasta asiasta, mutta jätetään myös tilaa haastateltavien näkemyksille ja mielipiteille huostaanottoprosessiin liittyen. Teemahaastattelua käytetäänkin paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa, koska se vastaa hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtiin (mts. 195).

Luotettavuuden arvioinnissa on validiuden lisäksi otettava huomioon myös mittarin reliabiliteetti eli tutkimuksen luotettavuus ja toistettavuus. Laadullisessa tutkimuksessa käsitteen käyttöä on kritisoitu osittain siksi, että se on syntynyt kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä ja vastaakin paremmin juuri määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. Tulevista haastatteluista saadut vastaukset eivät välttämättä toistuisi täysin samanlaisina toisessa ajassa ja tilanteessa, tai eri menetelmin tutkittuna. Tutkimuksen ja tulosten reliabiliutta tukee kuitenkin se, että tutkijoita on enemmän kuin yksi. Kun kaksi arvioitsijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, voidaan tuloksen katsoa olevan reliabeli. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186.)

Opinnäytetyön luotettavuus ja tulosten uskottavuus edellyttävät myös eettisesti hyvien tutkimuskäytänteiden noudattamista. Tutkimuksen toteuttamisessa tulee ottaa siis huomioon eettiset kysymykset. Jo itse opinnäytetyön aiheen valintakin on ollut eettinen ratkaisu. Ääni halutaankin antaa huostaanotettujen lasten vanhemmille, joiden tuen tarpeeseen ei ole riittävästi

kiinnitetty huomiota. Vanhempien kokemusten eteenpäin välittäminen on siis myös eettinen valinta.

Tutkimuksen eettisyyttä tukee myös se, että jokainen tutkimukseen osallistuva tuli haastatteluun vapaaehtoisesti. Haastateltavia informoitiin kaikista tärkeistä tutkimukseen liittyvistä asioista, ja varmistettiin, että he ovat kykeneviä ymmärtämään ne. Tutkimuksessa taataan myös haastateltavien anonyymisyys. (Hirsjärvi Remes & Sajavaara 2000, 26 - 27.) Tämän vuoksi olemmekin tutkimustuloksia auki kirjoittaessa muuttaneet suorissa lainauksissa esiintyneet erisnimet.

6 VANHEMPIEN KOKEMUKSIA HUOSTAANOTTOPROSESSISTA

Haastattelimme tutkimustamme varten yhdeksää vanhempaa: kahta isää ja seitsemää äitiä. Kolme heistä oli Katulähetys ry:n ja kuusi Sukupuu ry:n asiakkaita. Vanhemmilla oli keskimäärin 1.7 lasta, joista kaikilla vanhemmilla oli huostaanotettu yksi lapsi. Kolmen vanhemman kohdalla lapsen huostaanotto oli haastatteluhetkellä jo purkautunut ja kahden purkautumassa.

6.1 Vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista

Tutkimuksemme yhtenä päätehtävänä oli selvittää vanhempien kokemuksia heidän saamastaan ja kaipaamastaan tuesta huostaanottoprosessin aikana. Olemme seuraavassa jaotelleet tutkimustulokset vielä tämän lisäksi kokemuksiin ennen huostaanottoa, sen jälkeen sekä tällä hetkellä.

6.1.1 Vanhempien tuen lähteet

Ennen huostaanottoa vanhempien saamassa tuessa nousi esiin erityisesti sukulaisten merkitys tuen antajana. Melkein puolet (4/9) haastatelluista mainitsi saaneensa tukea lähisukulaisilta eli esimerkiksi omilta vanhemmiltaan tai sisaruksiltaan. Viranomaistaholta vanhemmat olivat saaneet eniten tukea perhetyöntekijältä tai kodinhoitajalta. Neljä yhdeksästä vanhemmasta kertoi saaneensa tukea perhetyöntekijältä ja vastaavasti kaksi yhdeksästä kertoi kodinhoitajan käyneen perheessä ennen lapsen huostaanottoa. Kokemukset perhe-

työntekijän ja kodinhoitajan antamasta tuesta ja sen merkityksestä vaihtelivat kuitenkin suuresti.

*”...tuntu siltä, että se perhetyöntekijä tuli vaan meille kotiin nuuski-
maan, että oletkos hoitanut asiiasi kunnolla..”*

”... mä en ois luopunutkaan Maijasta se on mun hyvä ystävä nyt vielä..”

Perheet olivat saaneet tukea myös perhetuki- sekä ensi- ja turvakodeista. Kolme yhdeksästä vanhemmasta kertoi lapsensa olleen perhetukikodissa joko yksin tai vanhemman kanssa. Tämän lisäksi kaksi yhdeksästä vanhemmasta sanoi olleensa ensi- ja turvakodilla lapsensa kanssa joitakin ajanjaksoja ennen huostaanottoa.

Ennen huostaanottoa osa vanhemmista (2/9) oli hakeutunut myös vertaistuen pariin. Usein ammatti-ihmisten antama tuki saatetaankin kokea riittämättömäksi, jolloin helpotusta lähdetään hakemaan vertaisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta (Malin 2000, 17). Vertaistukena tutkimuksemme tapauksissa olivat toimineet erinäiset äiti-lapsipiirit.

Edellä mainittujen tukimuotojen lisäksi ilmeni myös useita yksittäisiä tahoja, jotka olivat olleet vanhemmille tärkeitä tuen antajia ennen lapsen huostaanottoa. Seuraavat tukimuodot tulivat ilmi tutkimuksen tuloksissa vain kertaalleen yksittäisinä mainintoina: puoliso, ystävät, perheneuvola, mielenterveys-toimisto, päiväkotit, tukiperhe, tukihenkilö, mobile ja sosiaalitoimi. Vanhempien tukitahot ovat olleet siis yhtä yksilökohtaisia, mitä myös heidän tuen tarpeensakin saattavat olla ennen huostaanottoa. Olisikin tärkeää, että vanhemmille tarjottaisiin monipuolisia, jokaiseen tilanteeseen parhaiten sopivia tukimuotoja. (Kujala 2003, 16.)

Kolme yhdeksästä vanhemmasta korosti, että he eivät olleet saaneet mitään tukea ennen huostaanottoa. Useissa näistä vastauksista vanhemmat viittasivat selkeästi siihen, että he eivät olleet kokeneet saaneensa tukea nimenomaan sosiaalitoimelta. Kuitenkin sosiaalitoimen tulisi ensisijaisesti järjestää avohuollon tukitoimia ennen varsinaista huostaanottoa, jollei lapsen etu muuta vaadi (L 13.4.2007/417, 4§.)

Huostaanoton jälkeen suurimpana tuen antajana vanhemmille olivat lähisukulaiset. Neljä yhdeksästä vanhemmasta mainitsi saaneensa tukea sisaruksiltaan tai vanhemmiltaan.

”Mun sisko tuli meille! Meidän suku, mun puolen sisarukset (tukivat)”

”...mun veli on niinku mun paras ystävä. se on pitäny musta huolta...”

Viranomaistahoista vanhemmat olivat saaneet eniten tukea mielenterveystoimiston (3/9) ja sosiaalitoimen (3/9) taholta. Vanhempien vastauksista heijastui kuitenkin myös pettymystä siitä, että heitä ei ollut tuettu riittävästi. Neljä yhdeksästä vanhemmasta toi selkeästi esiin kokemuksensa siitä, että ei ollut saanut mielestään mitään tukea. Myös näissä vastauksissa viitattiin usein nimenomaan sosiaalitoimen tarjoamaan tukeen.

”Ei, ei ollu mitää semmosta (tukea sosiaalitoimelta). Sitä oltiin ihan yksin.”

”En mää niinku tota saanu mitää. Me ollaan oltu kyllä nii tyhjän päällä et mä oon ottanu velkaa velan päälle että me on pärjätty.”

Kaksi kolmesta Katulähetys ry:n asiakkaasta mainitsi saaneensa tukea kyseiseltä yhdistykseltä huostaanoton jälkeen. Sukupuu ry:n toiminnassa mukana olleista vanhemmista kukaan ei maininnut yhdistyksen merkitystä heidän tukemisessaan tässä vaiheessa huostaanottoa. Kuitenkin myöhemmis-

sä tutkimustuloksissa käy selkeästi ilmi, että vanhemmat ovat saaneet huostaanoton jälkeen merkittävää tukea yhdistykseltään.

Kaksi yhdeksästä vanhemmasta kertoi ystävien olleen heidän tukena huostaanoton jälkeen. Tämän lisäksi muita vanhempien yksittäisiä tukijoita huostaanoton jälkeen olivat perhetyöntekijä, perheneuvola, mobile, seurakunta, kriminaalihuolto ja lääkäri. Vanhemmat ovat saaneet tukea hyvin erilaisilta tahoilta.

Kysyimme haastatteluissamme vanhemmilta myös, mitä tukea he saavat tällä hetkellä. Vanhempien tämänhetkisisissä elämäntilanteissa nousikin selvästi esiin lähiverkoston merkitys. Neljä yhdeksästä vanhemmasta toi esiin sukulaiset ja ystävät tämänhetkinä tukijoinaan. Myös puoliso oli tärkeä tuen antaja kolmelle yhdeksästä vanhemmasta. Tämä osoittaa, että vaikka viranomaisien antama tuki on tarpeellista, ei kuitenkaan pidä väheksyä lähiverkoston merkitystä vanhemmille.

”...mulle on niinku Jumala antanu semmosen lahjan Raijassa, eli tyhmiä kysymyksiä ei oo. hän elää joka päivä mun kanssa...”

Kolme yhdeksästä vanhemmasta toi esiin yhdistyksen tämänhetkisenä tuen antajanaan. Näistä vanhemmista kaksi yhdeksästä tarkoitti yhdistyksellä Katulähetys ry:tä ja yksi Sukupuu ry:tä. Kaksi yhdeksästä vanhemmasta vastasi, että ei saa tällä hetkellä mitään tukea. Muita yksittäisiä haastatteluissa ilmi tulleita vastauksia tuen antajista olivat perhetyöntekijä, mielenterveystoimi ja sosiaaliasiamies.

6.1.2 Vanhempien tuen tarpeet

Haastatteluissa kysyimme vanhemmilta siitä, millaista tukea he olisivat kaivanneet ennen huostaanottoa sekä sen jälkeen. Kysyimme heiltä myös sitä, millaista tukea he kaipaavat tällä hetkellä. Vanhempien kokemukset tarvitsemastaan tuesta ovat merkittävä osa tutkimustamme, sillä niiden pohjalta voidaan kehittää uusia tukipalveluita huostaanotettujen lasten vanhemmille.

”sitte ku äiti kuoli - - niin ehkä siinä ois sosiaalitoimen pitäny ymmärtää se, että mä tarvin tukihenkilöä, että mä jäin niin yksin”

Vain yksi yhdeksästä haastateltavastamme totesi, että ei olisi kaivannut tukea ennen huostaanottoa. Mikään tuen muoto, jota haastateltavamme olisivat kaivanneet, ei erottunut suuresti. Kaksi haastateltavista olisi kaivannut tukihenkilöä ja yksi tukiperhettä. Myös kaksi vanhempaa olisi kaivannut taloudellista tukea. Kaksi toivoi lapselleen terapiaa ja yksi olisi kaivannut lapselleen tukea muun muassa kouluavustajan muodossa. Muita tuen muotoja tuli ilmi haastatteluissa vain yhden kerran. Näitä ovat muun muassa neuvola palveluiden parantaminen, kodinhoitajan käynnit kotona sekä saada tietoa paikoista, joista voisi saada tukea.

”Siis se olis ollu aivan uskomatonta että kun olis ollu joku joka olis tienny ja käynny tän läpi, joku tukihenkilö.”

Kun kysyimme haastateltaviltamme, millaista tukea he olisivat kaivanneet huostaanoton aikana, vastauksissa ilmeni paljon yhteneväisyyttä. Kolme yhdeksästä mainitsi kaivanneensa vertaistukea ja kaksi olisi kaivannut tukihenkilöä. Kaksi haastateltavistamme olisi kaivannut asianmukaista kohtelua sosiaalitoimesta. Muita kaivattuja tukimuotoja, jotka tulivat ilmi vain yhden kerran, olivat terapia, tuki huostaanoton aiheuttamasta kriisistä ylipääsemiseksi, yksi kaipasi myös juttelutoveria, jonka kanssa olisi voinut puhua. Yksi haasta-

teltavistamme olisi myös kaivannut tietoa siitä, miten huostaanotto etenee ja toinen tietoa, mistä voisi saada tukea. Yhdessä haastattelussa vanhempi haluaisi tarkentaa sitä, mikä on biologisen vanhemman oikeudellinen asema huostaanotossa ja toisessa haastattelussa vanhempi olisi kaivannut enemmän tukea masennuksesta toipumiseen.

Kun tiedustelimme lasten biologisilta vanhemmilta heidän tuen tarvettaan tällä hetkellä, kolme heistä totesi, ettei tarvitse enää tukea. Yhdessä haastattelussa vanhempi olisi kaivannut tukea siihen, että saisi lapsensa kotiin ja siihen liittyen taloudellista tukea. Yksi vanhempi ilmaisi tarvitsevansa tukea päihdeongelmaansa ja yksi tarvitsi tukea vanhemmuuteen.

“...on inhottava olla vanhempi ku ei oikein osaa aina olla...”

6.2 Vanhempien tiedonsaanti huostaanotosta

Huostaanotto on vaikea asia sekä vanhemmille että lapsille. Usein ei edes tiedetä, mitä huostaanotto tarkoittaa käytännössä ja kuinka se tulee vaikuttamaan heidän elämäänsä. Seuraavassa on esitelty vanhempien kokemuksia siitä, miten he ovat saaneet tietoa huostaanotosta ja miten heitä on informoitu tuen saanti mahdollisuuksista.

6.2.1 Tiedonsaanti huostaanotosta

Vanhempien tulee saada tietää oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetään seuraavaa:

" Sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen." (L 22.9.2000/812, 5§)

Vanhempien tiedon saanti yleensäkin huostaanoton merkityksestä ja huostaanotto-prosessin kulusta on ollut haastatteluvastausten perusteella todella vähäistä. Myös tiedon saanti oman lapsen huostaanottoa koskevista asioista on ollut niukkaa. Yksikään haastatelluista vanhemmista ei koe saaneensa tarpeeksi tietoa huostaanotosta ja siitä mitä se tarkoittaa käytännössä.

Kaksi yhdeksästä vanhemmasta kertoi, että he eivät ole saaneet oikeastaan mitään tietoa lapsensa huostaanotosta. Heidän mukaansa sosiaalitoimesta oli vain ilmoitettu, että lapsi otetaan huostaan. Yksi vanhemmista kertoi taistelleensa saadakseen lapsen huostaanottoa koskevia asiakirjoja ja tietoja. Siltikään kaikkea tietoa ei lopulta hänen mukaansa ollut edes annettu. Yksi vanhemmista kertoi saaneensa tietää oikeuksistaan vasta myöhemmin, ei heti alussa, kun tietoa olisi tarvinnut.

" ...kaikki ne tiedot, mitä mä niinku jotaki sain, mun piti taistella ja tapella..."

Neljä yhdeksästä haastateltavasta ilmaisi hakeneensa aktiivisesti tietoa huostaanotosta. Yksi heistä ilmoitti ottaneensa yhteyttä sosiaaliasiamieheen, joka kertoi hänelle huostaanoton merkityksestä. Tällä tavalla vanhempi halusi saada varmistuksen tietämykselleen ennen kuin laittoi nimensä huostaanottoa koskeviin asiakirjoihin. Yksi haastateltavista kertoi saaneensa luettavakseen kirjallisia papereita, mutta oli loppupelissä joutunut kuitenkin etsimään kaiken tiedon itse. Yksi vanhemmista oli kouluaikoinaan lukenut huostaanotosta, ja muisti opiskelemastaan jonkin verran. Sosiaalitoimelta hän ei kuitenkaan

kokenut saaneensa tarpeeksi tietoa, vaan oli päivittänyt tietojaan Internetin avulla.

”Mä sitte aloin kattoo netistä. Ei kukaa mulle ollu sanonu mitää.”

Vain yksi haastateltavista koki saaneensa jonkin verran tietoa huostaanotosta. Sosiaalityöntekijät olivat kertoneet muun muassa oheishuoltajuuden mahdollisuudesta ja huostaanoton purusta, sekä vanhemman vaikutusmahdollisuuksista lastaan koskevissa asioissa.

”No kyllä mä jonkinäkösiä tietoja sain - - et eri vaihtoehdot ja sit sen huostaanoton purku ja kaikki ja jotai faktatietoo, että huoltajuus pysyy mulla ja tiettyjä asioita, mihin voi vielä niinku olla niin sanotusti sananvaltaa.”

Yksi haastatelluista kertoi toivoneensa sosiaalityöntekijältä tietoa siitä, mitkä ovat vanhemman oikeudet ja velvollisuudet. Hän ehdotti, että huostaanotosta tehtäisiin vanhemmille jonkinlainen tiedote, josta selviäisi mitä huostaanotto käytännössä tarkoittaa. Hänelle oli jäänyt hyvin epäselväksi, mitä lakipykälät ja huoltosuunnitelmat tarkoittavat. Hän toivoi myös, että sosiaalityöntekijät kertoisivat vanhemmille sosiaalihuollon asiakaslaista. Haastateltavan mielestä olisi myös tärkeää tiedottaa siitä, että vanhemmilla on oikeus ottaa valitsemansa tukihenkilö palavereihin.

”Jälkeenpäin mä oon sanonu et tehkää edes joku A4 missä selitetään lapsen huostaanotto. Mitä se tarkoittaa? Et ihan ne lakipykälät, huoltosuunnitelma, et mitä ne on? Mähän olin ihan pihalla!”

6.2.2 Tiedonsaanti tukimuodoista

Lastensuojelulain mukaisesti huostaanotetulle lapselle laaditaan aina asiakassuunnitelma, jossa otetaan huomioon lasta koskevien asioiden lisäksi myös

vanhempien ja perheen tuen tarpeet. Tarvittaessa vanhemmille laaditaan oma asiakassuunnitelma.

”Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan”.

(L 13.4.2007/417, 30§)

Kuusi yhdeksästä vanhemmasta ilmoitti, ettei ole saanut tietoa, mistä voisi hakea tukea vaikeaan tilanteeseensa. Kolme haastateltavaa kertoi saaneensa tietää vertaisryhmistä sosiaalitoimen kautta. Muista tukimuodoista he eivät kuitenkaan olleet saaneet tietoa. Yksi vanhemmista kertoi kysyneensä sosiaalityöntekijältään, mitä hänelle järjestettäisiin tarvittavina tukitoimina. Hän oli saanut vastaukseksi, että jonkinlaisia vertaisryhmiä on joskus järjestetty. Niistä ei kuitenkaan hänelle tarkemmin kerrottu.

”No ei se oli se lause siinä, että järjestetään tarvittavat tukitoimet ja sitä kysyessä ei kyllä hirveesti auennu...”

Kaksi yhdeksästä haastateltavasta kertoi hakeneensa itse tietoa erilaisista tukimuodoista. Molemmat kertoivat käyttäneensä tiedonhaussa internetiä. Toinen haastateltavista luki tämän lisäksi tietoa kirjoista. Yksi vanhemmista on kokenut, että viimeisten viiden vuoden aikana sosiaalitoimessa on tapahtunut muutos parempaan päin. Muutosta tähän suuntaan on tapahtunut nimenomaan tukitoimista tiedottamisen suhteen. Nykyään sosiaalitoimi on ilmoitellut vertaisryhmistä ja muista tapahtumista joihin kannattaisi osallistua.

”Sosiaalitoimella on tapahtunu tässä vuosien saatossa muutos - - että niitä tulee aina sieltä sosiaalitoimen puolelta et nyt olis tämmöne ja tämmönen mihin kannattais osallistua...”

6.3 Vanhempien kokemuksia sosiaalitoimesta

Haastatteluaineistosta nousi selvästi esiin erityyppisiä kokemuksia sosiaalitoimesta. Yhdeksästä vanhemmasta viisi oli sitä mieltä, että heitä ei kuultu huostaanottoa suunniteltaessa. Yhdelle vanhemmista ei edes ollut kerrottu, että kyseessä on kuulemistilaisuus. Eräs vanhempi totesi myös, että kuulemistilaisuus vaikutti lähinnä rutiinitoimenpiteeltä.

Vain kaksi haastateltavistamme kertoi pitäneensä yhteyttä huostaanoton tehneeseen sosiaalityöntekijäänsä. Loput seitsemän totesivat, että olivat pitäneet yhteyttä vain sen verran kuin oli ollut pakko. Tilanteet, joissa sosiaalityöntekijään oli otettu yhteyttä, olivat yleensä ne, jotka liittyivät lapsen tapaamiseen ja sen rahalliseen tukemiseen.

Haastatteluissamme kysyimme myös vanhempien kokemuksia sosiaalitoimesta. Koska haastatteluaineistosta nousi selvästi esiin erityyppisiä kokemuksia sosiaalitoimesta, päätimme lajitella ne sosiaalitoimen hyviin, huonoihin ja rumiin käytäntöihin. Sosiaalitoimen hyviksi käytännöiksi lajittelimme ne, jotka olivat vanhempien mielestä tärkeitä ja onnistuneita. Huonot käytännöt muodostuivat niistä, joissa sosiaalitoimi oli vanhempien mukaan menetellyt huonosti. Rumat käytännöt ovat niitä, joissa sosiaalitoimi oli toiminut selkeästi lainvastaisesti ja rikkonut ihmisen perusoikeuksia.

Hyvien käytäntöjen löytäminen haastatteluaineistosta osoittautui haasteelliseksi. Viidessä haastattelussa yhdeksästä vanhemmat eivät maininneet yhtäkään hyvää käytäntöä. Kolmessa haastattelussa vanhemmat nostivat esiin kuuntelemisen hyvänä käytäntönä. He kokivat, että sosiaalityöntekijä oli kuunnellut heitä ja huomionnut heidän sanomisensa. Yksi vanhempi totesi myös, että nykyään sosiaalitoimesta saa enemmän tietoa siitä, mistä voisi saa-

da tukea. Hänen mukaansa sosiaalitoimesta saa nykyään paremmin tietoa esimerkiksi vertaisryhmätoiminnasta.

Vanhempien kokemukset sosiaalitoimesta olivat hyvin pitkälti negatiivisia. Huonoja käytäntöjä nousi tutkimusaineistosta valitettavan paljon esiin. Kaksi vanhemmista toi esiin saaneensa lapsensa huostaanottoon liittyvät asiakirjat vasta pitkän ajan kuluttua huostaanotosta. Esimerkiksi toinen vanhemmista kertoi saaneensa asiakirjat vasta useiden vuosien kuluttua niiden laatimisesta.

Kahden vanhemman kohdalla oli jätetty huomioimatta se, että heillä olisi ollut mahdollista saada tukea läheisiltään. Näiden vanhempien mukaan heidän lähiverkostonsa oli jätettykin huomioimatta sosiaalitoimen taholta. Heillä olisi ollut sukulaisia ja tuttavvia, jotka olisivat voineet auttaa vanhempia lapsen hoidossa. Toisen vanhemman läheinen olisi ollut suostuvainen ottamaan lapsen sijoitettuna luokseen, mutta tätä ei sosiaalitoimessa huomioitu.

Kahdelle vanhemmista oli tuottanut vaikeuksia saada puhelimitse yhteyttä viranomaisiin. Yhdelle vanhemmista oli lyöty luuri korvaan, kun hän oli yrittänyt tiedustella lapsensa vointia. Toiselle ei ollut vastattu hänen yrittäessä tavoittaa sosiaalityöntekijää, eikä hänen soittopyyntöihinsäkään reagoitu. Yksi vanhemmista kertoi, että häntä oli yritetty estää tiedustelemasta lapsensa asioita. Hän ei edes tiennyt, että hänen oli mahdollista tavata lastaan.

Kahdessa haastattelussa ilmeni, että sijaishuollon aikana oli laiminlyöty lasten huoltoa. Näiden vanhempien kertoman mukaan sosiaalitoimi ei ollut aina tietoinen missä lapsi oli. Toisen vanhemman mukaan sosiaalitoimi ei myöskään kuunnellut vanhemman huolta lapsen huollon laiminlyömisestä.

Kahdessa haastattelussa kävi ilmi, että sosiaalitoimi ei ollut toiminut yhtäaikaisesti lapsen edun ja perheen jälleenyhdistämisen hyväksi. Sen sijaan tilan-

teissa oli kaksi vaihtoehtoa. Lapsen sijoituksen jatkuessa, hänelle olisi ollut mahdollista taata tarvittavat palvelut. Sitä vastoin, jos huostaanotto olisi purettu, ei lapselle olisi ollut mahdollista taata kyseisiä palveluita. Vanhempien mukaan huostaanoton purulle ei ollutkaan muita perusteita kuin tarvittavien palveluiden turvaaminen.

Kaksi vanhemmista oli kokenut suuria ongelmia huostaanoton purkuprosessissa. Vaikka purkuhakemus oli laadittu, vanhemmat kertoivat sosiaalitoimen viivytelleen sen käsittelyä. Ensimmäisen vanhemman kohdalla huostaanoton purkuprosessi oli kestänyt kaksi vuotta. Toisen vanhemman kohdalla purkuhakemuksen käsittely oli haastattelua tehdessä vielä kesken.

Rumia, eli laittomia, käytäntöjä ilmeni kohtuuttoman paljon. Laittomat käytännöt olivat hyvin yksittäisiä tapauksia. Kullakin perheellä olikin kovin erilaisia rumia kokemuksia sosiaalitoimesta. Vain kahdella haastateltavista oli verrattavissa olevat kokemukset, joissa sosiaalitoimi oli kadottanut vanhempien toimittamat hakemukset.

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 42. pykälän mukaan lapsen vanhemmalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen huostaanottopäätöksen tekemistä. Yhdelle vanhemmista ei ollut kerrottu, että tilaisuus johon hänet oli kutsuttu, oli kuulemistilaisuus. Hallintolain (L 6.6.2003/434.) kahdeksannen pykälän mukaan asiakkaille on annettava tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Kuitenkaan yhdelle vanhemmista ei kerrottu hänen oikeuksistaan lapsen biologisena vanhempana.

Yhden lapsen kohdalla asiakassuunnitelmapalavereja ei tehty tarpeeksi usein. Palaverien välillä saattoi olla puolitoistavuottakin, vaikka lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 30. pykälän mukaan asiakassuunnitelmapalavereja on pidettä-

vä vähintään kerran vuodessa. Yksi vanhempi, joka sai huostaanoton purkauttua lapsensa takaisin, joutui omien sanojensa mukaan taistelemaan saadakseen lapselleen jälkihuoltoa, joka lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 75. pykälän mukaan kuuluu järjestää sijaishuollon päättymisen jälkeen.

6.4 Katulähetys ry ja Sukupuu ry vanhempien tukena

Vanhempien on monesti vaikea ottaa vastaan tukea sosiaaliviranomaisilta, jotka ovat joutuneet tekemään päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. Tämän vuoksi jotkin neutraalimmat tahot, kuten esimerkiksi kyseessä olevat yhdistykset, joilla ei ole viranomaisroolia, voivat olla mieluisampia tuenantajana. (Kujala 2003, 9.) Tutkimustuloksissa tulee huomioida, että yksi haastateltavista ei ole osallistunut vertaisryhmä – toimintaan, vaan on muulla tavoin saanut tukea yhdistykseltä.

6.4.1 Päätyminen yhdistysten toimintaan

Kolme yhdeksästä vanhemmasta ilmoitti saaneensa tiedon huostaanotettujen lasten vanhempien vertaisryhmistä sosiaalitoimesta. Tieto joko Sukupuu ry:n tai Katulähetys ry:n toiminnasta oli tullut heille kotiin kirjeen muodossa. Kaksi heistä ei kuitenkaan vielä kirjeen saatuaan lähtenyt mukaan. Kolmas kirjeen saaneista ei myöskään aluksi suhtautunut asiaan kovin optimistisesti, mutta hän päätti silti mennä tutustumaan yhdistyksen toimintaan.

“...se kirje jotenki vaa niinku jäi mejän mikron päälle ja sillonki vähä mejän perhetyöntekijätki sano että elä nyt tommoseen mee...”

Kaksi vanhempaa oli jo mukana Katulähetyksen toiminnassa ennen Perhepolkuprojektin vertaisryhmää. He saivat tiedon vertaistukiryhmästä Katulähetyksen jäsenten kautta ja lähtivät mukaan. Molemmat vanhemmat odottivat ryhmän alkamista hyvin positiivisin mielin.

”...tämmönen vertaistukiryhmä olis huostaanotettujen lasten vanhemmille, et kiinnostaisko mua, niin mähän pomppasin niinku metrin ilmaan siitä penkiltä että no ilman muuta!...”

Kolme vanhempaa kertoi löytäneensä mukaan Sukupuu ry:n toimintaan itse etsimänsä tiedon perusteella. Heille ei siis ollut kerrottu sosiaalitoimelta tai muultakaan viranomaistaholta yhdistysten toiminnasta. Kaksi vanhemmista kertoi löytäneensä apua ja tukea kyselemällä ja tiedustelemalla itse eri tahoilta, kunnes löysivät Sukupuu ry:n. Kolmas vanhemmista oli nähnyt Sukupuu ry:n ilmoituksen lehdessä ja lähtenyt sitä kautta toimintaan mukaan.

Kaksi yhdeksästä vanhemmasta oli päätenyt mukaan yhdistyksen toimintaan tuttavien kautta. He kokivat mukaan lähtemisen helppona, sillä ryhmään ei tarvinnut mennä yksin. He olivat kuulleet myös positiivisia asioita yhdistyksistä, joten kynnyks osallistua ryhmätoimintaan oli madaltunut.

6.4.2 Vertaistuen merkitys

Viisi yhdeksästä haastateltavasta kertoi saaneensa ryhmästä vertaistukea. Kuusi kertoi saaneensa apua ryhmässä käydyistä keskusteluista. Vanhemmat kokivat tärkeäksi, että vierellä on ihmisiä, jotka ovat kokeneet saman, ja sitä kautta ymmärtävät miltä heistä itsestään tuntuu. Kaksi vanhemmista mainitsi, että yhdistykseen kuulumisen oli tuonut myös tunteen, ettei ole yksin, vaan on välittäviä ihmisiä ympärillä. Haastatteluissa kävi ilmi, että vanhemmat jäsenet kannustivat ja rohkaisivat uudempia jäseniä. He motivoivat muita jak-

samaan sekä omilla selviytymistarinoillaan, että omalla periksiantamattomuudellaan.

"...Siihen ei voi kouluttautua, valitettavasti tulee monet semmoset asiat niinku ikävässä mielessä elämän kokemuksena..."

Vertaisryhmässä oleellista onkin kokemusten vaihto saman kokeneiden ihmisten kanssa. Jo pelkästään yhdessäolo voi olla hyvin voimaannuttavaa. (Malin 2000, 17.) Haastatteluista tuli esiin, että murheiden, pettymysten ja itsesyytösten jakaminen sellaisten ihmisten kanssa, jotka ymmärtävät ja ovat aidosti pahoillaan, on ollut hyvin terapeutista ja lohduttavaa murheen keskellä. Kaksi vanhempaa korosti, että heidän itsetuntonsa oli parantunut ryhmien myötä ja luottamus ja usko omiin kykyihin oli pikkuhiljaa parantunut. Oli ollut tärkeää, että vanhempia oli tuettu erilaisissa valinnoissaan ja apua ei ollut tarvinnut vaatimalla vaatia.

"...Et kyllä se vertaistuen merkitys on todella tärkeä. - Et ku siellä ne ihmiset niinku tietää kuitenkin tasan tarkkaa et miltä se tuntuu..."

Kaksi vanhempaa kertoi saaneensa tukea myös tunteiden käsittelyynsä. Avoimessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä uskallettiin kertoa kokemuksista ja tuoda tunteet julki. Yksi vanhemmista koki, että vaikkakin ryhmän jäsenet olivat hyvin erilaisia, eri - ikäisiä, ja heidän lapsensa oli otettu huostaan hyvin erilaisin perustein, ei ketään ollut kuitenkaan koskaan tuomittu. Kaksi haastateltavista kertoi saaneensa myös elinikäisiä ystäviä yhdistyksen vertaisryhmästä.

"...semmonen luottamus syntyy kyllä ihan heti, että pystyy tosiaan avoimesti puhumaan..."

Neljä yhdeksästä haastateltavasta kertoi saaneensa myös käytännön apua yhdistyksiltä. Esimerkiksi yhdistyksistä oli tarpeen tullen autettu pitämään yhteyttä sosiaalitoimeen, tai sieltä oli ollut tukihenkilö mukana palaverissa. Tarvittaessa oli myös autettu laatimaan kanteluita sosiaaliviranomaisten toiminnasta. Myös aivan jokapäiväisiin arjen askareisiin oli saatu apua. Esimerkiksi kaupassa käyminen ja laskujen maksaminen voivat olla raskaita asioita hoitaa silloin kun mieli on aivan maassa. Tällaiseen arjesta selviytymiseen oli yhdistyksiltä saatu myös tukea. Yksi haastateltava kertoi saaneensa myös syödä ryhmässä, mikä oli ollut iso apu hänen ollessaan taloudellisesti heikoilla.

”...Käytännön apua, mulla oli niin etten jaksanu ees pankkiautomaatille mennä maksaa laskuja...”

Ryhmissä oli käynyt vierailmassa myös erilaisia asiantuntijoita, muun muassa sosiaalityöntekijöitä. He olivat olleet puhumassa huostaanotosta ja lastensuojelusta. Vaikka suurin lohtu vanhemmille onkin toisiltansa saama tuki ja empatia, oli tieto huostaanotto prosessista, huostaanoton purusta ja valitus oikeudesta koettu todella tärkeäksi.

6.4.3 Vanhempien tyytyväisyys yhdistysten tukeen

Kun haastateltavilta kysyttiin mitä tukea he kaipaivat yhdistyksiltä, vain kuudella yhdeksästä tuli lisäehdotuksia mieleen. Yhdeksästä haastateltavasta yksi ehdotti leiritoimintaa. Hän toivoi mukavaa yhdessäoloa ja tutustumista toisiinsa. Leiriympäristössä pääsisi keskustelujen ohessa rentoutumaan yhdessä. Yksi haastateltavista toivoi nykyistä enemmän puuttumista mahdollisiin vääryyksiin sosiaalitoimen puolelta. Yksi kaipasi kanteluiden tekoa aina tarvittaessa.

Kaksi vanhempaa toivoi enemmän kokoontumisia ja ryhmiä. Esimerkiksi Katulähetyksen vertaistukiryhmässä käynyt haastateltava koki, ettei kahdeksan kokoontumiskertaa ollut ollut tarpeeksi. Toisaalta taas esimerkiksi vuoden kestävästä ryhmästä hän piti liian pitkänä ja sitovana. Yksi vanhemmista toivoi, että Sukupuu pystyisi perustamaan enemmän ryhmiä, muuallekin kuin Jyväskylään. Toimintaa lisäämällä voitaisiin tukea yhä enemmän vaikeassa elämäntilanteessa olevia vanhempia. Yksi haastateltava toivoi Sukupuulle palkattua työntekijää.

Kolme yhdeksästä vanhemmasta nosti esiin myös sosiaalitoimen suhtautumisen koskien Sukupuu ry:tä. He toivoivat sosiaalitoimelta nykyistä enemmän hyväksyntää yhdistykselleen. Osa koki, että sosiaalitoimi pitää Sukupuuta uhkana, joiden *"suut pitäisi tukkia"*. Loppupelissäkin niin lasten vanhempien, kuin sosiaaliviranomaistenkin ensisijaisena tavoitteena on lapsen edun mukainen toiminta.

"...et näin isot asiat ei olis aina meidän yksittäisten ihmisten harteilla, joilla on se oma elämäkin niinku kasattavana..."

"...se oli hyvä ryhmä, se oli tosi hyvä ryhmä..."

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Haastatelluista vanhemmista kolme oli Katulähetys ry:n ja kuusi Sukupuu ry:n asiakkaita. Vanhemmista kaksi oli miehiä ja seitsemän naisia. Kaikki asuivat Keski-Suomen alueella. Tutkimukseemme osallistuneet vanhemmat olivat haastatteluhetkellä hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Muun muassa heidän lastensa huostaanottoprosessit olivat hyvin eri vaiheissa. Toisilta huostaanotto oli jo saatu purettua, osalla lapsi oli edelleen sijoitettuna kodin ulkopuolelle.

Tutkimuksemme tuloksiin on saattanutkin vaikuttaa se, missä vaiheessa huostaanottoprosessia haastateltavat olivat haastatteluhetkellä. Vanhemmat, joiden lasten huostaanotosta oli kulunut jo kauemmin aikaa, ovat saaneet jo hiukan etäisyyttä tapahtumiin. Niillä haastateltavilla, joilla huostaanotto on ollut tuoreempana muistissa, ovat tunteet saattaneet värittää kokemuksia ja vaikuttaa näin ollen myös vanhempien vastauksiin. Uskomme, että myös vanhempien mielipiteet huostaanoton tarpeellisuudesta heijastuvat heidän kokemuksissaan ja asenteissaan huostaanottoprosessista.

7.1 Vanhempien saama tuki riittämätöntä

Vanhempien saamassa tuessa korostui sukulaisten merkitys tuen antajana. Melkein puolet (4/9) haastatelluista kokikin saaneensa sukulaisiltaan tukea huostaanoton kaikissa eri vaiheissa. Neljä yhdeksästä vanhemmasta koki haastatteluhetkellä myös ystävien olevan heille merkittäviä tukijoita. Tämä osoittaa, että vaikka viranomaisten antama tuki on tarpeellista, ei kuitenkaan pidä väheksyä lähiverkoston merkitystä vanhemmille.

Yhdistysten antama tuki mainittiin yllättävän harvoin, kun vanhemmilta kysyttiin yleisesti heidän saamastaan tuesta. Sukupuun asiakkaista ainoastaan yksi nosti esiin yhdistyksen antaman tuen tämän hetkisessä elämäntilanteessaan. Katulähetyksen asiakkaista sen sijaan kaksi kolmesta mainitsi kyseisen yhdistyksen tuen antajana, sekä huostaanoton jälkeen että tällä hetkellä. Kysyessämme haastatteluissa erikseen yhdistyksen merkityksestä tuen antajana, kaikki vanhemmat kuitenkin kertoivat saaneensa jotain tukea yhdistykseltä.

On mielenkiintoista, miksi vanhemmat eivät maininneet yhdistystä tuen tarjoajana kysyttäessä yleisesti heidän saamastaan tuesta. Yksi syy tähän on mahdollisesti se, että osa vanhemmista lähti mukaan yhdistyksen toimintaan vasta, kun itse huostaanotosta oli kulunut jo pidemmän aikaa. Voi olla myös, että osa vanhemmista ajatteli vastatessaan enemmän viranomaistahojen kuin yhdistysten roolia heidän tukemisessaan.

Kysyessämme vanhempien kokemuksia heidän saamastaan tuesta, yleisenä vastauksena oli, että vanhempi ei ollut saanut mielestään mitään tukea sosiaalitoimesta. Myöhemmissä vaiheissa saattoi tulla ilmi, että vanhemmat olivat saaneet kuitenkin tukea sosiaalitoimelta. Vanhemmat olivat saaneet tukea ennen huostaanottoa esimerkiksi perhetyöntekijältä (4/9), perhetukikodista (3/9) sekä kodinhoitajalta (2/9).

Tutkimustuloksissa vanhempien saamasta tuesta sosiaalitoimesta ilmenee siis selkeä ristiriita. Tähän ristiriitaan voi vaikuttaa useat eri tekijät. Esimerkiksi vanhempien huostaanottokriisiin liittyvät negatiiviset kokemukset ja tunteet voivat heijastua heidän kokemuksissaan sosiaalitoimesta saadusta tuesta. Kaikki vanhemmat eivät myöskään välttämättä olleet tietoisia siitä, mitkä tukipalvelut ovat sosiaalitoimen alaisia, jolloin he eivät osaa mainita niitä oikeassa yhteydessä.

On myös mahdollista, että vanhemmat eivät ole kokeneet tulleen tuetuksi henkisesti. Emotionaalisen tuen puute on voinut jättää tunteen tuen puuttumisesta kokonaan. Voi myös olla, että vanhemmat ovat kokeneet saamansa tuen huonoksi, jolloin he eivät ole osanneet mieltää sitä saaduksi tueksi. Tästä hyvänä esimerkkinä on erään vanhemman kommentti perhetyöntekijän antamasta tuesta:

”...se perhetyöntekijä tuli vaan meille kotiin nuuskimaan...”

Mielestämme vanhempien tulisikin saada enemmän tukea sosiaalitoimesta. Tämän lisäksi tuen tulisi olla ennen kaikkea tarkoituksenmukaista, jolloin se vastaisi vanhempien tuen tarpeita. Vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus monipuoliseen tukeen huostaanoton yhteydessä myös sijaishuollon onnistumisen ja huostaanoton tarkoituksen toteutumisenkin kannalta (Kujala 2003, 15-16). Tämä edellyttäisi kuitenkin sosiaalityöntekijöiltä perehtymistä vanhemman tilanteeseen nykyistä enemmän, jotta heille osattaisiin suunnata paremmin tukevia palveluita.

7.2 Vanhemmat kaipaavat tukea

Jokaisen lastensuojeluasiakasperheen tilanne on erilainen ja näin ollen heidän ongelmiansakin ovat hyvin vaihtelevia. Tämä vaikuttaa tietenkin siihen, millaista tukea kukin haastateltavista koki tarvitsevansa. Olisikin hyvä, että vanhemmille olisi tarjolla jokaiseen tilanteeseen parhaiten sopivia tukimuotoja (Kujala 2003, 15-16). Jokainen vanhempi tarvitseekin yksilöllistä tukea ja tämän pitäisi näkyä myös asiakassuunnitelmaa laatiessa. Esimerkiksi mielen-terveysongelmaista vanhempaa ei voida tukea samalla tavalla kuin vanhempaa, joka tarvitsee tukea vanhemmuuteensa.

Kolme vanhempaa mainitsi kaivanneensa vertaistukea tai tukihenkilöä lapsensa huostaanoton jälkeen. Tämä kertoo siitä, miten suuri merkitys vertaisuella on vanhemmille. Heille on selvästi tärkeää, että voivat keskustella ihmisen kanssa, joka ymmärtää lapsen menettämisestä syntyvät tunteet.

Ihmetystä aiheuttaakin se, että haastateltavat eivät osanneet sanoa, mitä muuta tukea he olisivat kaivanneet. Tämä voi tietenkin johtua siitä, että he kokivat saadun tuen riittävän. Voi kuitenkin miettiä, onko tuki ollut sittenkään riittävää, kun lapsi on jouduttu ottamaan huostaan. Yhdeksästä haastateltavasta viiden huostaanotto oli purkautunut tai purkautumassa, joten tuki on ollut ilmeisesti kuitenkin riittävää näiden vanhempien kuntoutumiseksi ja perheen jälleenyhdistämiseksi.

Melkein puolet (4/9) haastateltavista ei kokenut tarvitsevansa haastatteluhetkellä ollenkaan tukea. Tämä voisi selittyä sillä, että huostaanotoista yli puolet oli purkautumassa tai jo purkaantunut. Heidän elämänhallintansa on siis mahdollisesti jo niin hyvää, jotta he eivät tarvitse tukea. Toisaalta voi olla, että vanhemmat eivät tiedosta omia puutteellisuuksiaan, eivätkä näin ollen myöskään näe omia tuen tarpeitaan.

Vanhempien vaihtelevat kokemukset tuen tarpeista huostaanottoprosessin aikana tuleekin ymmärtää heidän elämäntilanteidensa ja jaksamisensa kautta. Vanhempien elämäntilanteet ennen huostaanottoa ovat olleet hyvin erilaisia, mutta yhdistävänä tekijänä niissä kuitenkin on se, että jokaisen elämää on kohdannut jokin kriisi. Esimerkiksi neljällä yhdeksästä vanhemmasta oli todettu mielenterveysongelmia ennen huostaanottoa. Tämän lisäksi kolmen vanhemman lähipiirissä oli sattunut heitä koskettanut kuolemantapaus. Kriisinomaiseksi vanhemman tilanteen on voinut luoda myös avioero, joka oli

tapahtunut kolmelle haastateltavalle. Kahdella yhdeksästä vanhemmasta kehkeytyi myös päihdeongelma ennen lapsen huostaanottoa.

Vanhempien elämäntilanteisiin liittyviä kriisejä ei tulekaan mielestämme väheksyä, vaan ne ovat merkittäviä ajatellen sekä lapsen huostaanottoa että vanhempien tuen tarpeita. Tämän lisäksi monet vanhempien ongelmat saattavat näkyä vanhempien elämässä koko huostaanottoprosessin ajan, jos he eivät saa tarvittavaa tukea ongelmien ratkaisemiseksi. Vaikka edellä mainitut tapahtumat ovat vaikuttaneet siihen, että lapsi on otettu huostaan, vanhemmilla on saattanut ilmetä samoja tai uusia ongelmia myös huostaanoton jälkeenkin.

Haastatelluista kuusi kertoi, ettei ollut saanut minkäänlaista tietoa mahdollisista huostaanotettujen lasten vanhemmille suunnatuista palveluista. Vain kolme kertoi saaneensa tietää vertaisryhmistä sosiaalitoimen kautta. Yksi vanhemmista mainitsi kuitenkin, että viimeisten noin viiden vuoden aikana sosiaalitoimessa on tapahtunut muutosta positiivisempaan, esimerkiksi vertaisryhmistä ilmoittamisen saralla.

Se, että suurin osa haastatelluista vanhemmista ei ole saanut tietoa tukimuodoista sosiaalitoimelta, kertoo karua kieltä. Johtuuko tämä siitä, että tukimuotoja vanhemmille ei ole yksinkertaisesti tarjolla? Yksi syy voisi olla myös se, että sosiaalityöntekijöillä ei ole joko ollut aikaa tai viitseliäisyyttä kertoa vanhemmille eri palveluista. Vuoden 2008 alussa voimaan tulleen uuden lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan myös vanhemmille täytyy tarvittaessa laatia asiakassuunnitelma. Haastattelemiemme vanhempien lasten huostaanotto on kuitenkin tapahtunut jo ennen uutta lakia, joten samanlaista velvoitetta ei silloin vielä ollut.

7.3 Kokemukset sosiaalitoimesta negatiivisia

Vanhempien kokemukset sosiaalitoimesta olivat suurimmaksi osaksi negatiivisia. Haastatteluista välittyi kuva, että vanhempia ei ollut pyritty voimaannuttamaan ja että he eivät olleet saaneet apua ongelmiansa ratkaisemiseksi. Haastateltaviemme kokemukset sosiaalitoimesta Erikssonin ja Arnkilin (2007, 31) tuki-kontrolliyhdistelmän valossa vaikuttavatkin olevan lähinnä alistavaa kontrollia ja tukea.

Lajitellessamme haastatteluaineistosta nousseita vanhempien kokemuksia sosiaalitoimesta, emme löytäneet viidestä haastattelusta ollenkaan hyviä käytäntöjä. Syynä tähän voisi olla, että emme välttämättä ole osanneet kiinnittää huomiota sosiaalitoimen hyviin käytäntöihin. Tähän on varmasti osaltaan vaikuttanut se, että vanhemmat toivat usein korostetusti esille kokemansa huonon kohtelun, mutta mainitsivat sosiaalitoimen toimivat käytännöt vain ohimennen sivulauseissaan. Näin ollen sosiaalitoimen hyvät käytännöt eivät välttämättä nousekaan tutkimuksessamme riittävän totuuden mukaisesti esiin.

Verkan ja Poutasen (2007, 53) tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmilla oli negatiivisia asenteita ja ennakkokäsityksiä sekä sosiaalitoimea sosiaalityöntekijää kohtaan. Myös meidän tutkimuksessamme hyvien käytäntöjen vähyyteen on voinut vaikuttaa vanhempien negatiiviset assosiaatiot sosiaalitoimesta. Vanhemmat saattavatkin liittää usein negatiivisia tunteita sosiaalitoimeen ja sosiaalityöntekijöihin, koska nämä ovat tehneet päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle. Tämä voi vaikuttaa heidän asenteisiinsa ja suhtautumiseensa sosiaalitoimea kohtaan.

Epäkohtia ja huonoja käytäntöjä liittyen sosiaalitoimeen tuli ilmi haastatteluaineistossa paljon. Kaiken kaikkiaan esiin nousi 11 huonoa ja 10 rumaa tapaa. Tämä voisi osittain selittyä sillä, että vanhemmat painottivat puheessaan enemmän huonoja kuin hyviä kokemuksiaan. Huonojen käytäntöjen syntyymiseen sosiaalitoimessa voi osaltaan vaikuttaa myös se, että viranomaiset ovat kuitenkin myös erehtyväisiä ihmisiä. Esimerkiksi kommunikoidessa on mahdollista, että toinen ymmärtää asian aivan eri tavalla kuin toinen on tarkoittanut.

Suomen Kuvalehdessä julkaistun artikkelin mukaan 83% sosiaalityöntekijöistä oli sitä mieltä että sosiaalitoimilla kuntien lastensuojeluun varatut rahat ovat riittämättömät (Merikallio 2008, 48). Uskommekin, että yksi iso tekijä epäkohtien ilmenemisessä saattaa olla sosiaalitoimen riittämätön budjetti. Sosiaalityöntekijöillä ei ole myöskään välttämättä aikaa tai resursseja perehtyä jokaisen perheen tilanteeseen niin tarkasti kuin olisi ehkä tarve (mts. 46). He varmasti yrittävät parhaansa, mutta kiireessä saattaa tulla valitettavasti virheitä.

Kun kysyimme haastateltavilta siitä, kuultiinko heitä tarpeeksi huostaanottoa tehtäessä, viisi vastasi kieltävästi. Tämä luku vaikuttaa suurelta, mutta tähänkin on voinut vaikuttaa inhimilliset väärinkäsitykset. Se, miten vanhemmat ovat ymmärtäneet kuulemisen käsitteenä, on saattanut olla merkittävä tekijä heidän vastauksissaan. Jos vanhemmat ovat ymmärtäneet kysymyksemme oikein, he ovat vastanneet siihen, kuultiinko heitä huostaanottoa tehtäessä. On kuitenkin mahdollista, että he ovat saattaneet käsittää kuulemisella tarkoitettavan sanavaltaa siitä, otetaanko lapsi huostaan vai ei. Osa taas on voinut käsittää kyseessä olleen vanhemman mielipiteen huomioiminen lastensuojeluasiakkuuden aikana. Sosiaalityöntekijöiden olisi ehkä syytä kertoa vanhemmille tarkemmin siitä, mitä tarkoitetaan kuulemisella.

Vanhemmat kokivat tiedon saannin huostaanottoprosessista, sen merkityksensä ja oman lapsen huostaanottoa koskevista asioista vähäiseksi. Vain yksi haastateltavista koki saaneensa jonkin verran tietoa. Syitä tähän tiedon puutteeseen voidaan löytää esimerkiksi sosiaalityöntekijän ja vanhemman välisestä kommunikaatiosta.

Vastausten perusteella voisi vetää johtopäätöksen, että sosiaalityöntekijät olisivat jättäneet kertomatta vanhemmille, mistä huostaanotossa todella on kyse. Haastatteluista kävi ilmi myös, ettei vanhempien oikeuksista ja velvollisuuksista ollut tiedotettu tarpeeksi. Toisin sanoen sosiaalityöntekijät eivät vanhempien vastausten perusteella olleet toimineet lain mukaisesti. Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sosiaalityöntekijää velvoitetaan kertomaan asiakkaalle tämän oikeudet ja velvollisuudet niin että asiakas ymmärtää niiden sisällön ja merkityksen. (L 22.9.2000/812, 5§.)

Cullbergin kriisiteorian mukaan kriisin ensimmäisessä vaiheessa ihmisen havaintokyky voi kaventua (Kujala 2003, 31). Joten huostaanottokriisi onkin saattanut kaventaa vanhempien kykyä vastaanottaa tietoa. Tämä selittäisi vanhempien kokemuksia tiedottamisen niukkuudesta. Voi olla, että huostaanottoon liittyvä tieto ei ole jäänyt kunnolla sokkivaiheen vuoksi vanhemman mieleen. Myös vanhempien elämäntilanne huostaanoton aikana on voinut olla kriittinen tai sekava, jolloin vanhempien on ollut vaikea sisäistää tietoa.

Sosiaalitoimessa tulisi joka tapauksessa kiinnittää enemmän huomiota vanhempien tiedon saantiin huostaanotosta. Huolestuttavaa on esimerkiksi se, etteivät vanhemmat ole tienneet omista oikeuksistaan lapsensa huoltajina huostaanoton jälkeen. Sosiaalityöntekijöiden tulisikin varmistua siitä, että vanhemmat ovat ymmärtäneet huostaanoton merkityksen. Tieto pitäisikin tuoda niin sanotusti vanhempien tasolle arkikielellä.

7.4 Oliko huostaanotto tarpeellinen?

Vanhempien kokemuksiin huostaanottoprosessista ja sosiaalitoimesta näyttää vaikuttavan paljolti se, miten he ovat kokeneet lapsensa huostaanoton tarpeellisuuden. Tarpeelliseksi koettu huostaanotto on monesti tehty yhteisymmärryksessä sosiaalitoimen kanssa, ja yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa on sujunut hyvin. Tahdonvastainen huostaanotto sen sijaan näkyy jopa vanhempien vihamielisyytenä sosiaalitoimea ja sosiaalityöntekijöitä kohtaan.

Kolme yhdeksästä vanhemmasta koki, ettei huostaanotto ollut missään vaiheessa ollut tarpeellinen. He olivat kaikki myös vastustaneet huostaanottoa, ja hakeneet myöhemmin huostaanoton purkua. Tämä ei ole yllättävää, sillä he olivat alun perinkin vastustaneet huostaanottoa. Näistä kolmesta kaikki käyttivät ilmaisua "taistella" tai "tapella" puhuessaan huostaanoton purkuprosessista. Vanhempien suhtautuminen viranomaisiin olikin siis kovin negatiivis-sävytteistä ja sosiaalityöntekijöitä pidettiin monesti vihamiehinä.

"...kyl tään viimisen kohta vuoden, tää on ollu niin fucking turhautavaa että. Ja semmosta että ihmisen pilkkaamista oikeesti... että sais jo niinku loppua tää huostaanotto."

Kolme yhdeksästä vanhemmasta koki alusta alkaen, että huostaanotto oli ollut tarpeellinen ja perusteltu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että huostaanottoprosessi olisi ollut heille yhtään sen helpompi. Huostaanotto on aina raskasta vanhemmille, vaikka huostaanotto olisikin tehty yhteisymmärryksessä sosiaalitoimen kanssa. Vaikka vanhemmat ymmärtäisivätkin huostaanoton tarpeellisuuden, ei surua lapsen menettämisestä voi välttää (Kähkönen 1996, 32).

Näistä kolmesta vanhemmasta kahden lapsen huostaanotto oli purettu, vaikka vanhemmat eivät olleet edes hakeneet huostaanoton purkua. Näiden kahden vanhemman kohdalla huostaanottoprosessi on ilmeisesti edennyt yhteisymmärryksessä sosiaalitoimen kanssa heti huostaanotosta aina sen purkuun

saakka. Näistä tapauksista vain yhden lapsen huostaanottoa ei ollut purettu, vaikka huostaanoton purkuhakemus oli tehty.

Kaksi yhdeksästä haastateltavasta kertoi kokeneensa huostaanoton alussa tarpeelliseksi. Lasten huostassapitoa oli heidän mielestään kuitenkin joko pitkitetty liikaa ilman kunnan perusteita tai huostaanoton purkuprosessia oli viivytetty. Molemmat hakivat myöhemmin huostaanoton purkua ja onnistuivatkin saamaan lapset takaisin kotiin. Huostaanoton purku onkin jo itsessään pitkä prosessi. Jos purkuprosessin aloitus viivästyy, voi koko prosessiin kuluva aika tuntua kohtuuttoman pitkältä.

Yksi vanhempi yhdeksästä ilmoittaa kokeneensa ensin, ettei huostaanotto ollut tarpeellinen. Hän kertoo hakeneensa huostaanoton purkua useaan otteeseen. Tällä hetkellä hän kuitenkin kokee oman elämäntilanteensa vuoksi että lapsen on parempi olla huostassa ja sijaishuollossa kuin kotona.

Se, että kaikki vanhemmat eivät ole hyväksyneet huostaanottoa, herättää kysymyksiä. Voisiko yhtenä syynä tähän olla se, että sosiaalityöntekijä on erehtynyt tehdessään huostaanoton? Vanhempien tukemiseen huostaanoton välttämiseksi ei ole ehkä panostettu riittävästi. Riittävällä ennaltaehkäisevällä työllä olisi huostaanotto ehkä voitu välttää. Yhtenä selittävänä tekijänä voi olla myös se, että vanhemmat eivät ole huomanneet omia puutteitaan vanhemmuudessaan. Niistä ei ole välttämättä myöskään osattu selkeästi kertoa heille. Tämän lisäksi huostaanoton aiheuttama järkytys on voinut vaikuttaa negatiiviseen suhtautumiseen koko aiheeseen. Huostaanoton aiheuttamat negatiiviset tunteet onkin näin ollen projisoitu huostaanoton tehneeseen sosiaalityöntekijään.

Voi olla, että vanhempien kokemus sosiaalityöntekijöiden negatiivisesta asenteesta heitä kohtaan, on saattanut vaikuttaa myös vanhempien asennoitumi-

seen huostaanottoon liittyen. Kannustavampi suhtautuminen vanhempiin ja kiinnostuneisuus heidän tukemiseensa olisi saattanut auttaa vanhempia hyväksymään myös huostaanoton kivuttomammin. Joka tapauksessa tutkimustuloksissa on selkeästi nähtävissä, että vanhempien kokemus huostaanoton tarpeellisuudesta näkyy heidän yhteistyöhalukkuudessaan ja toisin päin.

7.5 Yhdistysten tuki tärkeää

Kahdeksan yhdeksästä vanhemmasta oli osallistunut yhdistysten järjestämiin vertaisryhmiin. Kuitenkin vain viisi kahdeksasta kertoi saaneensa yhdistyksiltä vertaistukea. Tiedon mukaan voisikin olettaa, etteivät kaikki vertaisryhmiin osallistuneet vanhemmat olleet saaneet yhdistyksiltä vertaistukea. Tämä on kuitenkin kovin kyseenalainen tutkimustulos. Eivätkö kaikki vanhemmat olleetkaan saaneet vertaisryhmistä vertaistukea? Eräänä selityksenä voi olla, että kaikki eivät ole välttämättä nostaneet termiä "vertaistuki" esiin. Haastatteluista käy kuitenkin ilmi, että vertaisryhmien tuki on ollut hyödyllistä. Vanhemmat ovat muun muassa saaneet keskusteluapua, sekä kokeneet tärkeäksi ajatusten vaihdon toisten etävanhempien kanssa.

"...Et tavallaa on joku paikka, jossa sua ei tuomita..."

Vanhempien saama tuki yhdistyksiltä onkin vanhempien esille tuomista kokemuksista päätellen ollut hyvin voimaannuttavaa. Voimaannuttava tuki on Erikssonin ja Arnkilin (2007) mukaan nimenomaan vanhempien näköalojen avaamista ja ymmärryksen jakamista. Vanhemmat ovat saaneetkin yhdistyksiltä juuri tällaista kannustavaa ja voimavaroja hyödyntävää tukea. (Eriksson & Arnkil 2007, 32.)

”...mä selviin näitten tuella... mä tiedän ekan kerran eläessä et mä pärjään elämässä, että mulla on ihmisiä ympärillä..”

Vain yksi yhdeksästä vanhemmasta ilmoitti kaipaavansa yhdistyksiltä uutta tukimuotoa. Tämä voi tarkoittaa sitä, että yhdistyksiltä saatu tuki on nykyisellään kattavaa ja vanhemmat ovat olleet tyytyväisiä siihen. Toisaalta haastateltaville ei ole välttämättä juuri haastattelutilanteessa tullut mieleen kehittämissuhteita yhdistyksille. Ehdotuksia olisi saattanut tulla enemmän, jos vanhemmille olisi annettu mahdollisuus valmistautua kysymykseen ajoissa, tai heidän olisi annettu pohtia kysymystä tarkemmin.

Yksittäisiä ehdotuksia yhdistysten tuen kehittämisestä tuli kuitenkin esille muutamia. Katulähetys ry: n asiakas toivoi enemmän ryhmätapaamisia. Ryhmätoiminnan toivottiin jatkuvan siis pitempään. Vanhemman toive kertoo siitä, että huostaanottokriisiin läpikäyminen ja siitä kuntoutuminen vaatii pitkäaikaista työskentelyä. Sukupuu ry:lle toivottiin palkattua työntekijää helpottamaan jäsenten kiirettä.

7.6 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyön alkuvaiheissa meitä mietitytti kovin aiheen arkaluontoisuus ja se kuinka saisimme kerättyä tarvittavan tutkimusaineiston. Suurena apuna tässä toimivat yhteyshenkilömme Hanna Kytölä Katulähetys ry:stä ja Elina Lehtinen Sukupuu ry:stä. He auttoivat meitä saamaan haastateltavia tutkimustamme varten.

Itse haastatteluja jännitimme ehkä liikaakin, sillä ne sujuivat loppupelissä melko luontevasti. Varsinkin kun otetaan huomioon se, että meillä ei ollut ennestään kokemusta haastattelemisesta. Jälkiviisaina voimmekin todeta, että

haastattelutilanteessa olisi ollut tärkeää olla kaksi haastattelijaa. Tämä sen vuoksi, että ollessamme ainoana haastattelijana, jouduimme kohdistamaan huomiomme liian useaan asiaan yhtäaikaisesti. Haastattelutilanteen tärkeää dialogisuutta vaikeutti se, että jouduimme yhtäaikaisesti tarkkailemaan käytännön tekijöitä, kuten esimerkiksi nauhurin toimimista. Tämän lisäksi meidän täytyi yhtäaikaisesti miettiä sitä, että saisimme tutkimuksemme kannalta olennaiset seikat selville. Olisikin ollut tärkeää, että haastattelija olisi voinut keskittyä tarkemmin kysymysten asetteluun ilman muita häiriötekijöitä.

Haastattelijoina meidän piti pyrkiä myös kommentoimaan vastauksia mahdollisimman neutraalisti, jotta emme vaikuttaisi haastateltavien vastauksiin ja välttäisimme näin johdattelua. Jos tilanteessa olisi ollut kaksi haastattelijaa, olisimme voineetkin jakaa paremmin vastuuta. Toinen olisi voinut keskittyä haastattelutilanteen dialogisuuteen ja toinen olisi huolehtinut käytännön tekijöistä. Kaksi haastattelijaa olisi mielestämme lisännyt myös tutkimuksemme luotettavuutta.

Opinnäytetyön teko on laajentanut meidän näkemystämme huostaanottoprosessista. Opinnäytetyömme vuoksi syvensimme entisestään tietämystämme lukemalla lastensuojeluun ja vanhemmuuteen liittyvää teoriatietoa. Haastatteluiden myötä saimme lisäksi aivan uuden perspektiivin, eli vanhempien näkemyksen, huostaanottoon.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä ja vaativa prosessi, mutta paljon antava ammatillisen kehittymisemme kannalta. Tutkimuksemme teon myötä olemme kehittyneet monella osa-alueella. Olemme huomanneet kehittyneemme haastattelujen ja tutkimuksen teon myötä tutkijoina. Muun muassa tiedonhankintataidoissa on tapahtunut edistystä. Osaamme myös erottaa entistä paremmin relevantin tiedon irrelevantista. Tiedon hankinnan myötä

olemme syventäneet tietämystämme huostaanottoprosessiin ja vanhemmuuden tukemiseen liittyen.

Olennaisena osana tutkimustamme toimivat haastattelut. Koemme, että taitomme haastattelijoina ovat karttuneet. Emme ole aiemmin olleet yhtä vaativissa ja arkaluontoisissa haastattelutilanteissa. Haastattelujen myötä olemme huomanneet myös asiakastyössä vaadittavien vuorovaikutustaitojen kasvaneen. Opinnäytetyön tekeminen kolmen hengen ryhmässä on muutenkin ollut sosiaalisia taitoja kasvattava prosessi. Opinnäytetyöprosessi on vaatinut meiltä yhteistyötaitoja ja monesti myös kykyä tehdä kompromisseja. Toisaalta se, että tutkijoita on ollut kolme, on tuonut työhömmä myös mielipiteiden ja näkökulmien rikkautta.

7.7 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyötä tehdessämme mieleemme tuli paljon aiheita mahdollisiin jatkotutkimuksiin. Olemme käsitelleet huostaanottoa vanhempien näkökulmasta, mutta olisi mielenkiintoista saada tutkimus siitä, miten sosiaalityöntekijät kokevat huostaanoton. Toinen vaihtoehto olisi tehdä laajempi tutkimus, jossa otettaisiin huomioon vanhempien, lasten sekä sosiaalityöntekijöiden mielipide huostaanotosta. Tällöin saataisiin kaikkien näkökulma esille ja monipuolisempaa tietoa siitä, miten kunkin osapuolen subjektiivinen kokemus vaikuttaa siihen, miten huostaanotto nähdään. Tällainen tutkimus tosin olisi todella vaativa opinnäytetyöksi.

Yksi tutkimuksen aihe lähitulevaisuudessa voisi olla myös se, kuinka paljon vanhemmille on tehty asiakassuunnitelmia ja onko tämä auttanut vanhempia. Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417) 30. pykälään on kuitenkin jätetty mah-

dollisuus, jonka myötä asiakassuunnitelma vanhemmalle voidaan jättää tekemättä, jos sen tekemistä pidetään tarpeettomana. Yhdistysten kohdalla voisi selvittää, onko yhdistysten toiminta kehittynyt ja muuttunut vastaamaan enemmän vanhempien toiveita.

LÄHTEET

Antikainen, M. 1997. Lapsenetu sosiaalityössä. Kuopion yliopistollinen ope-
tussosiaalikeskus. 2/1997.

Cullberg, J. 1991. Tasapainon järkkyyssä. Keuruu: Otava

Eriksson, E. & Arnkil, T. 2007. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista.
Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista
ja perheistä tilastolukujen takana. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen inter-
netsivut. Viitattu 14.1.2009. <http://www.thl.fi>, Tutkimus ja kehittäminen, Jul-
kaisut, Verkkojulkaisut, Työpapereita-sarja 2007, Keitä ovat uudet lastensuoje-
lun asiakkaat.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teo-
ria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teo-
ria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6p., uud. laitos.
Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13p., osin uud.
laitos. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, T. 2002. "Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää". Teoksessa
Perhe ja vanhemmuus. Toim. Rönkä, A. & Kinnunen, U. Keuruu: Otava kirja-
paino Oy.

Jyväskylän Katulähetys ry 2009a. Jyväskylän Katulähetys ry:n internetsivut.
Viitattu 20.8.2008. <http://www.jyvaskylankatulahetys.fi>, Jyväskylän Katulähe-
tys ry, Yhdistys.

Jyväskylän Katulähetys ry 2009b. Jyväskylän Katulähetys ry:n internetsivut.
Viitattu 20.8.2008. <http://www.jyvaskylankatulahetys.fi>, Palvelut, Perhetyö.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten
vanhempien ryhmätoiminnan opas. Painohäme Oy.

- Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kytölä, H. 2009. Projektityöntekijä, Jyväskylän Katulähetys ry, Perhepolku - projekti. Puhelinkeskustelu 23.01.2009.
- Kähkönen, P. 1994. "Vanhemmuuden murtuminen". Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 2/1994.
- Kähkönen, P. 1996. Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. 2 p. Jyväskylän yliopiston Perhetutkimusyksikkö. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 10.11.2008. Valtion säädöstietopankki. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajankohtainen lainsäädäntö.
- L 3.8.1983/683. Lastensuojelulaki. Viitattu 10.11.2008. Valtion säädöstietopankki. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), säädökset alkuperäisinä, 1983.
- L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Viitattu 10.11.2008. Valtion säädöstietopankki. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajankohtainen lainsäädäntö.
- Laaksonen, S. 2004. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. Jyväskylä: Tammi.
- Lastensuojelun käsikirja 2008a. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Mitä on lastensuojelu?
- Lastensuojelun käsikirja 2008b. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Avohuolto
- Lastensuojelun käsikirja 2008c. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Avohuolto, Muut lastensuojelun avohuollon tukitoimet, Perhetyö
- Lastensuojelun käsikirja 2008d. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Huostaanotto
- Lastensuojelun käsikirja 2008e. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Sijaishuolto, Sijaishuoltopaikan valinta

- Lastensuojelun käsikirja 2008f. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Huostaanotto, Huostaanoton valmistelu, Päätöksentekoprosessi
- Lastensuojelun käsikirja 2008g. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Huostaanotto, Huostaanoton valmistelu, Päätöksentekoprosessi
- Lastensuojelun käsikirja 2008h. Viitattu 29.10.2008. www.sosiaaliportti.fi. Lastensuojelun käsikirja, Työprosessi, Huostaanotto, Huostaanoton voimassaolo
- Lindgren, J. & Ritamies, M. 1994. Parisuhteet ja perhe. Teoksessa Suomen väestö. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Mahkonen, M. 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Malin, M. 2000. Verkostot ja vertaiset. Kuntoutuksen edistämisyhdistys ry. Helsinki: Helsingin Painoteollisuus Oy.
- Merikallio, K. 2008. Lapsen etu katosi. Suomen Kuvalehti 44, 42 - 48.
- Mikkola M. & Helminen J. 1994. Lastensuojelu. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. Jyväskylä: Tammi.
- Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöliitto. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Pösö, T. 1995. Hoidollisuus ja kokonaisvaltainen huolenpito lastensuojelutyössä – välineenä sijaishuolto. Toim. Virtanen P. Näkökulmia lastensuojeluun. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Rautiainen, M, (toim.) 2001. Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. 1. p. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto.
- Räty, T. 2004. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. Tammi.

Räty, T. 2008. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rönkä, A., Viheräkoski, J., Litsilä, R., & Poikkeus, A-M. 2002. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa Perhe ja vanhemmuus. Toim. Rönkä, A. & Kinnunen, U. Otava kirjapaino Oy, Keuruu.

Saari, S. 2001. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. 2.p. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Talentia 2008. Talentian sivusto 7.10.2008. Viitattu 7.1.2009.
<http://www.talentia.fi>, Uutiset, Ammattijärjestö Talentia perää hätäohjelmaa lastensuojelutyöhön.

Taskinen, S. (toim.) 1999. Huostaanotto. Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanottoprosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Tilastokeskus 2008. Tilastokeskuksen sivusto. Perheet. Viitattu 1.12.2008.
<http://www.stat.fi>, Väestö, Perheet.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.

Valkonen, L. 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempi-suhteet. Stakes tutkimuksia 52. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Viljamaa, M-L. 2003. Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

LIITTEET

Liite 1. Suostumuskaavake

Suostumus haastattelun käyttämiseen opinnäytetyössä:

”Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemukset tuesta ja sen tarpeista huostaanottoprosessin aikana”

Haastattelu toteutetaan osana sosionomiopiskelijoiden (AMK) Kirsi Koivuluoman, Jenni Pasasen ja Niina Santalahden opinnäytetyötä. Opiskelijat sitoutuvat vaitiolovelvollisuuteen. Haastattelun kautta saatua aineistoa käytetään vain kyseiseen opinnäytetyöhön, jonka jälkeen haastatteluaineisto hävitetään. Haastatteluja käsitellään opinnäytetyössä niin, että haastateltavat pysyvät anonyymeinä.

Suostun siihen, että haastatteluni kautta saatua aineistoa saa käyttää kyseisessä opinnäytetyössä.

Aika ja paikka

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelija

Liite 2. Haastattelurunko

HUOSTAANOTETTUJEN LASTEN VANHEMPIEN KOKEMUKSIA TUESTA JA SEN TARPEISTA HUOSTAANOTTOPROSESSIN AIKANA

HAASTATTELURUNKO

Haastattelu:

Haastateltavan sukupuoli:

1. TAUSTATIEDOT

- Keitä perheeseesi tällä hetkellä kuuluu?
- Montako lasta sinulla on?
- Minkä ikäinen lapsi / lapset on?
- Onko lapsistasi useampi kuin yksi huostaanotettu?
 - o **(Jos on)** Kuinka kauan lasten huostaanotoista on kulunut aikaa?

**HUOM. TUELLA EI TARKOITETA PELKÄSTÄÄN VIRANOMAISTU-
KEA!!!**

2. KOKEMUKSET ENNEN HUOSTAANOTTOA

- Millainen tilanne teillä oli kotona ennen huostaanottoa?
- Miten arvioit jaksamistasi ennen huostaanottoa?
- Milloin huostaanotosta alettiin puhua ensimmäisen kerran?
 - o Miltä huostaanotosta puhuminen tuntui? (*Mitä ajattelit,...*)
 - o Mitä sen jälkeen tapahtui?
- Saitteko tukea ennen huostaanottoa (myös muuta kuin viranomaistukea)?
 - o Jos **saitte**, niin mitä, millaista, mistä?
 - o Oliko tuki riittävää?
 - o Mitä/millaista tukea olisit kaivannut
 - itsellesi
 - lapsillesi
 - o Jos **ette**, niin olisitko kaivannut niitä?
- Saitko tietoa, mistä tukea voisi hakea? Jos sait, niin mistä?

3. TUKI HUOSTAANOTON TAPAHTUESSA

- Miten kuvaisit (viimeisintä) huostaanottotilannetta?
 - o Miten se tapahtui (miten lapsi vietiin)?
 - o Mitä tunteita huostaanotto herätti?
- Miten arvioit omaa jaksamistasi huostaanoton tapahtuessa?
- Tapahtuiko huostaanotto yhteisymmärryksessä sosiaalitoimen kanssa?
 - o kerro lisää
- Mistä ja millaista tietoa sait huostaanotosta?
 - o Koetko saaneesi riittävästi tietoa sosiaalitoimesta?
 - o Saitko kaiken kaikkiaan riittävästi tietoa huostaanotosta?
- Kuultiinko sinua mielestäsi tarpeeksi huostaanotto tilanteessa?
- Minkälaista tukea sait huostaanoton tapahtuessa?
- Keneltä/mistä sait tukea?
- Millaista tukea olisit mahdollisesti kaivannut?
- Saitko tietoa, mistä tukea voisi hakea? Jos sait, niin mistä?

4. TUKI HUOSTAANOTON JÄLKEEN

- Mitä teit huostaanoton jälkeen?
 - o Jos tahdonvastainen:
 - o Haitko muutosta päätökseen?
 - o Saitko tukea muutoksen hakemiseen?

- Arvioi omaa jaksamistasi huostaanoton jälkeen

- Saitko tukea huostaanoton jälkeen? Millaista, keneltä, mistä?

- Onko saamasi tuki ollut riittävää?

- Millaista tukea olisit kaivannut?

- Saitko tietoa, mistä tukea voisi hakea? Jos sait, niin mistä?

- Piditkö yhteyttä huostaanoton tehneeseen sosiaalityöntekijään?

5. YHDISTYKSEN TARJOAMA TUKEA

- Mistä sait tietoa biologisten vanhempien tukiyhdistyksistä?
 - o Miten päädyit mukaan Sukupuu ry:n / Katulähetys ry:n toimintaan?
- Millaista tukea olet saanut Sukupuulta/Katulähetykseltä?
 - o Miten koet hyötyneesi tuesta?
- Mitä muuta tukea toivoisit saavasi yhdistykseltä?

6. HUOSTAANOTON PURKAUTUESSA (jos purkautunut)

- Milloin ja miten huostaanoton purku tapahtui?
- Millainen elämäntilanne sinulla/teillä oli ennen huostaanoton purkua?
- Minkälaista tukea sait huostaanoton purkautuessa ja sen jälkeen?
- Minkälaista tukea olisit kaivannut?
- Saitko tietoa, mistä tukea voisi hakea? Jos sait, niin mistä?

7. TUKI TÄLLÄ HETKELLÄ

- Mitä ajattelet huostaanotosta ja sen tarpeellisuudesta nyt?

- Mitä tukea tällä hetkellä saat?

- Koetko tarvitsevasi tukea?
 - o Jos, niin millaista?

- Tiedätkö, mistä voit hakea tukea tarvittaessa?

8. LOPUKSI

- Haluaisitko sanoa vielä jotakin?

- Miltä haastattelu tuntui?

Kiitos!